

เสียงไต่ล้อ

การเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองล้อ สิบสองปันนา

วสันต์ ปัญญาแก้ว

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอการวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมผ่าน “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่ ในสิบสองปันนา โดยเน้นพิจารณาขบวนการก่อตัวขึ้นมาของกลุ่ม “เสียงไตลื้อ” เป็นกรณีศึกษา ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของเพลงไตลื้อสมัยใหม่ แสดงให้เห็นว่า ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ข้ามรัฐชาติ ไม่ว่าจะเป็น การเดินทางของผู้คน (อาทิ ที่ผ่าน การค้า การท่องเที่ยว การเยี่ยมญาติมิตร และการศึกษาหาความรู้ของพระ-เณร) หรือ การเคลื่อนย้ายของสิ่งของและสินค้าทางวัฒนธรรม (ไม่ว่าจะเป็น คลื่นวิทยุ เทปคาสเซต ซีดี และ วิดีโอ ซีดี เพลงและภาพยนตร์) คือกลไกที่สำคัญอย่างยิ่งยวดต่อขบวนการรื้อฟื้นและสืบสานพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของชาวลื้อในสิบสองปันนา เรื่องราวของ “เสียงไตลื้อ” ด้านหนึ่ง ชี้ให้เห็นว่าการเดินทาง/เคลื่อนที่ข้ามรัฐชาติดังกล่าวคือกระบวนการที่ก่อตัวขึ้นเพื่อโต้ตอบต่อการปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายของรัฐในเรื่องที่เกี่ยวกับการกำกับควบคุมสอดส่องตรวจตราอาณาบริเวณชายแดน ทว่าในอีกด้านหนึ่ง เรื่องต่างๆ จาก “เสียงไตลื้อ” ก็ยังชี้ให้เห็นว่า ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ดังกล่าวนั้น ขณะเดียวกันก็ทำหายุต่อกระบวนการทางอำนาจที่รัฐชาติจีนยุคใหม่ใช้ในการผนวกรวมและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและตัวตนทางวัฒนธรรมของคนเมืองลื้อมากกว่าครึ่งศตวรรษ การก่อตัวขึ้นมาของ “เสียงไตลื้อ” แสดงให้เห็นว่า ภายใต้บริบทใหม่ของการพัฒนาทั้งในระดับชาติ (จีน) และระดับภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน ยังมี “ที่ว่าง” ที่เปิดโอกาสให้พลเมืองชนชาติส่วนน้อยได้เข้ามา จกฉวย ช่างชิง และ “ใช้” เพื่อที่จะขับเคลื่อนและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและตัวตนทางวัฒนธรรม หรือแม้แต่ “พัฒนา” วัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นของพวกเขา

คำสำคัญ: ลื้อ, การเดินทาง/เคลื่อนที่, การเคลื่อนย้ายถ่ายโอนวัฒนธรรม, การพัฒนาระดับภูมิภาค, ลุ่มน้ำโขงตอนบน

Abstract

This paper discusses cultural formation of modern Dai music, focusing particularly on the formation of one pop band by the name ‘Saeng Tai Lue’ and its stories. Cultural formation of the ‘New Music of Banna’ shows a process of transnational mobilities, both of moving bodies (regional travellers, traders, and cross-border monks), and cultural media (radio, audio cassettes, CDs and VCDs of music and films) which play a crucial role in the cultural revival process of the Dai nationality minority (the Lue of Sipsong Panna) in modern China. The band stories reflect how, on the one hand, these mobilities have emerged in response to changing state policies on border regulations. On the other hand, they also reflect on how these mobilities have ironically challenged the ways the Chinese state exercise power on its Dai nationality minority citizens. Moreover, the formation of the band and its stories that within the changing contexts of national and regional development, there are spaces whereby minority citizens can tactically mobilise themselves to survive, develop, and even enhance their local cultures and societies.

Keywords: Lue, Mobility, Transportation of Culture, Regional Development, Upper Mekong region

บทนำ

Mobility หรือ การเดินทาง/เคลื่อนที่ พิจารณาในเชิงพื้นที่ คือ “สนามแห่งความสัมพันธ์ทางอำนาจ” (the elds of power relations) คือ “สนาม” แห่งการค้นคว้าหาความรู้ที่สำคัญอย่างยิ่งยวดสำหรับนักสังคมศาสตร์ที่สนใจศึกษารัฐ และประเด็นปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับรัฐกับการพัฒนา

ในแดนดินที่ปัจจุบันเรียกขานกันว่า “เอเชียตะวันออกเฉียงใต้” กล่าวได้ว่า การเดินทาง/เคลื่อนที่ คือ “พื้นที่” หรือสนามแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่ซึ่งอำนาจรัฐกับผู้คน หรือพลเมืองของรัฐ ต่อสู้ ปะทะประสานประหัตประหารกันและกันมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ ดังที่บรรดานักสังคมศาสตร์ซึ่งคร่ำหวอดอยู่ในแวดวงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษาได้แสดงให้เห็นว่า อำนาจของรัฐจารีตในภูมิภาคนี้โดยรากฐานแล้วตั้งอยู่บนฐานของการกำกับควบคุมกำลังคน หาใช่เรื่องของอธิปไตยเหนือดินแดน (ดังที่เข้าใจกันในยุคสมัยปัจจุบัน) แต่อย่างใดไม่ ระบบไพร่ การเกณฑ์แรงงาน การปรับสินไหม ข้ำ-ทาส การสักเลก การทำสงครามกวาดต้อนผู้คน หรือ แม้แต่การบังคับเกณฑ์ทหาร กล่าวอย่างถึงที่สุดแล้วก็คือ กลไกสำคัญซึ่งรัฐจารีตในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ “ใช้” สถาปนาอำนาจและขับเคลื่อนสร้างความเป็นรัฐ(ชาติ) ขึ้นมา (Akin 1975, Geertz 1980, Tapp 1995, Turton 1980, Vandergeest 1993, Wyatt 2003) เจมส์ ซี สก็อตต์ (James C. Scott) นักสังคมศาสตร์ระบือนามผู้หนึ่งซึ่งคร่ำหวอดอยู่ในแวดวงมานุษยวิทยาว่าด้วยการศึกษารัฐ (Anthropology of the State) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจว่า คำถามสำคัญยิ่งที่นักสังคมศาสตร์น่าจะสนใจพิจารณากันอย่างจริงจังต่อการสืบสวนตรวจราปฏิบัติการ หรือกลไกการใช้อำนาจรัฐก็คือประเด็นปัญหาที่ว่า “เหตุใดรัฐจึงทำตัวเป็นปฏิปักษ์ต่อผู้คนที่มิวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน หรือชอบดั้นด้นเดินทาง?” และที่สำคัญ “เหตุใด รัฐ เกือบจะแทบทุกๆ ที่บนโลกใบนี้จึงมักจะสถาปนาและขับเคลื่อน ‘โครงการ’ จัดวางผังชีวิตของผู้คนให้เป็นไปในลักษณะรวม

ศูนย์และอยู่ติดที่?” (Scott 1999)

ในงานศึกษาเรื่อง *Seeing Like A State* (1998) สก็อตต์ ชี้ให้เห็นว่า หลักการเบื้องหลังของบรรดาโครงการรัฐทั้งหลายนั้นที่สุดแล้วก็คือ ความพยายามที่จะสถาปนาอำนาจการกำกับควบคุมผู้คน หรือพลเมืองของรัฐผ่าน “ปฏิบัติการ” ของการจัดระเบียบการปกครองโดยอาศัยความรู้และเทคนิควิทยาการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็น กระบวนการจัดวางชีวิตแบบติดที่ (sedentarization) การจัดการป่าไม้แบบสมัยใหม่ การจัดวางผังเมืองโซนนิ่ง เขตที่อยู่อาศัย การจดทะเบียนราษฎร การสร้างระบบนามสกุล และรวมไปจนถึง การจัดทำบัตรประจำตัวประชาชน (เช่น บัตร Smart Card ที่ ‘เห่อ’ กันในสังคมไทย) อันนำไปสู่กระบวนการต่างๆ ของการจัดระเบียบการปกครองกำกับควบคุมดูแลและการซูตริตจัดเก็บภาษีร้อยละหนึ่งจากการจากผู้คน พลเมืองของรัฐ ที่จะสามารถควบคุมสอดส่องตรวจตราดูแลได้อย่างง่ายดายในระดับชีวิตประจำวัน และเมื่อพิจารณาผ่านประวัติศาสตร์ การสถาปนาและการสร้างรัฐในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เจมส์ สก็อตต์ (1999: 4) ถึงกับกล่าวว่า กระบวนการจัดวางชีวิตแบบติดที่ หรือการกำกับควบคุม การเดินทาง/เคลื่อนที่ของผู้คน คือ “โครงการ” ซึ่งสถาปนาระบบอบอำนาจรัฐที่ดำเนินมาอย่างยาวนานในประวัติศาสตร์ทั้งในยุคก่อนอาณานิคม ยุคอาณานิคม และหลังอาณานิคม

การเดินทาง/เคลื่อนที่ (ไม่ว่าจะเป็น การใช้ชีวิตแบบเร่ร่อน การเดินทางหนีภัยจากความทุกข์ยากเชิงญาติ หรือการลี้ภัยสงครามอย่างระหกระเหิน เช่นกรณีของ ชาวไทในรัฐฉาน ลื้อ/ลาวและเวียดนามพลัดถิ่น และม้งอพยพในสหรัฐอเมริกา แคนาดา ฝรั่งเศส และออสเตรเลีย เป็นต้น) เมื่อพิจารณาในทางกลับกันโดยพื้นฐานแล้ว กล่าวได้ว่าถือเป็นรากฐานขั้นต่ำสุดของการมีชีวิตและ “อิสระเสรี” ในอันที่จะเคลื่อนย้าย/เคลื่อนที่ของผู้คนในภูมิภาคนี้ คำถามที่น่าสนใจไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประเด็นปัญหาที่ เจมส์ สก็อตต์ เสนอขึ้นมาข้างต้นก็คือ สามัญชน ผู้คน ที่มีชีวิตผูกติดอยู่กับการเดินทาง/เคลื่อนที่ อยู่แบบไม่ติดที่ ประหนึ่งเป็น “ศัตรูของรัฐ” ที่ชอบจัดวางผู้คนให้

อยู่ติดที่ เดินทางและสามารถที่จะเดินทาง/เคลื่อนที่ ดำเนินวิถีชีวิตแบบไม่ติดอยู่กับที่ ภายใน “พื้นที่” ที่อำนาจรัฐสถาปนาขึ้นมาได้อย่างไร?

ในบทความนี้¹ ผมจะทำการวิเคราะห์สืบสาวหาเรื่องราวและร่องรอยต่างๆ เกี่ยวกับปฏิบัติการทางอำนาจ ผ่านการเดินทาง/เคลื่อนที่ของชาวลื้อ ทั้งนี้โดยมุ่งเน้นวิเคราะห์ผ่าน “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่ของกลุ่ม **เสียงไตลื้อ** (STL Culture) ซึ่งอุบัติขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่ขับเคลื่อนดำเนินมานานับจากต้นทศวรรษ 2530 ในเขตปกครองตนเองชนชาติไตสิบสองปันนา (Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture) มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ข้อมูลส่วนใหญ่ที่นำเสนอในบทความนี้มาจากการทำงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา ทั้งนี้โดยผสมผสานกับวิธีการเชิงชาติพันธุ์วิธีวิทยา (ethnomethodology - ดู วสันต์ 2543) และการวิจัยสังคมเชิงสืบสวนสอบสวน (investigative social research)² ในเขตปกครองตนเองชนชาติไตสิบสองปันนา และเมืองชายแดนในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบน ระหว่างเดือนตุลาคม 2545 ถึงเดือนกันยายน 2546 และระหว่างเดือนเมษายน ถึงเดือนมิถุนายน 2547³

โดยพื้นฐานแล้วการทำความเข้าใจขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมดังกล่าวจำต้องอาศัยแง่มุมทางประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของอาณาบริเวณที่อาจเรียกอย่างล้าลองว่า ‘ลุ่มน้ำโขงตอนบน’ ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทางตอนใต้ของยูนนาน ภาคตะวันตกเฉียงเหนือของลาว ภาคเหนือตอนบนของไทย และภาคตะวันออกเฉียงของพม่า ในปัจจุบัน ผมจะแสดงให้เห็นว่าเมื่อพิจารณาชาวไตสิบสองปันนาในฐานะสมาชิกกลุ่มหนึ่งของกลุ่มชนที่พูดภาษาตระกูลไต (Tai Speaking Peoples) กลุ่มชนซึ่งสถาปนาอำนาจการปกครองของตนขึ้นมาผ่านระบบสมพันธรัฐศักดินาไตที่มี **เมือง** (principalities) เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานผู้คนภายในเมืองและระหว่างเมืองต่างๆ เข้าด้วยกันในอาณาบริเวณลุ่มน้ำโขงตอนบนมานานหลายศตวรรษ เรื่องราวต่างๆ ของ **เสียงไตลื้อ** แสดงให้เห็นว่า ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่

แบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น การออกธุดงค์ การจาริกแสวงบุญ หรือการเดินทางเพื่อศึกษาหาความรู้ การเดินทางค้าขาย การโยกย้ายหางานทำ หรือแม้แต่การหนีตายลี้ภัยสงคราม (ทั้งภายในชาติและข้ามชาติ) รวมจนถึงการไหลเวียนของ สิ่งของ สินค้า ข้าวสาร และสื่อวัฒนธรรม ซึ่งแพร่กระจายค้าขายกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน ผ่านการ “ขับเคลื่อน” ของโครงการพัฒนาและความร่วมมือด้านการค้าระดับภูมิภาคระหว่างรัฐชาติ ไทย ลาว จีน และพม่า ในเขต “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” (Economic Quadrangle) นับตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา กล่าวได้ว่า ได้กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่เกื้อหนุนต่อการก่อร่างสร้าง “เครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติ” อันเข้มข้นและสลับซับซ้อนระหว่างชาวลื้อและชนชาติใดกลุ่มอื่นๆ และทั้งปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่และเครือข่ายความสัมพันธ์ข้ามชาติดังกล่าวนี้เองที่กลายเป็นพลังขับเคลื่อนและเปิดสร้าง “ที่ว่าง” ให้กับคนเมืองลื้อสิบสองปันนาได้รื้อฟื้นและสืบสานพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของพวกเขา (ดูเพิ่มเติมใน วัฒน 2550) ภายใต้บริบทของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชาติจีนสมัยใหม่ได้อย่างพิสดาร

กำเนิด ‘ดาวใหม่’: ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมของชาวลื้อ ยุคหลังสังคมนิยม

ปลายปี 2540 ขณะที่ผู้คนในสังคมไทยกำลังระส่ำระสายกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจและอัตราแลกเปลี่ยนที่ตกต่ำลงอย่างฮวบฮาบของค่าเงินบาท กระทั่งในเวลาต่อมาลูกหลานนำไปสู่วิกฤติเศรษฐกิจการเงินเกือบทั่วเอเชียที่เรียกกันว่าพิษ “ต้มยำกุ้ง” ชาวลื้อสิบสองปันนากลับกำลังตื่นตาตื่นใจไปกับงานเพลงสมัยใหม่ในภาคภาษาลื้อของ ดาวใหม่ โดยเฉพาะกับบทเพลงกินใจที่โด่งดัง “สาวไต่ไปฟ้อนเมิงฮ่อ”⁴

ดาวใหม่ ภายใต้การนำของ อ้ายสาม นักร้องนำชื่อดัง (ขณะนั้น) คือกลุ่มคนดนตรีที่ก่อตั้งขึ้นมาจากการรวมตัวของคนหนุ่มสาวชาวลื้อภายใต้การสนับสนุนดูแลและให้คำปรึกษาโดยบรรดาพระสงฆ์รุ่นใหม่ แห่งวัดป่าเจ

วัดหลวงของสิบสองปันนา (พระสงฆ์รุ่นใหม่เหล่านี้ ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาจากวัดวาอารามในภาคเหนือของประเทศไทย) ขบวนการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่ที่ว่านี้ ก่อผลพวงทางสังคมอย่างมากมายมหาศาลในแดนดินถิ่นฐานอันเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของคนเมืองลื้อ ดังที่นักมานุษยวิทยาและนักวิชาการด้านจีนศึกษาหลายคนที่เดินทางเข้าไปทำการศึกษาวิจัยในสิบสองปันน่านับจากปลายทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาได้ร่วมเป็น “สักขีพยาน” ผ่านการพาดพิงหรืออภิปรายในงานเขียนของพวกเขาว่า การก่อตัวขึ้นมาของวงดาวใหม่ คือส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมที่พยายามรักษาและสืบสาน ภาษาและวัฒนธรรมคำขัปลื้อ ตลอดจนประเพณีต่างๆ ของชนชาติส่วนน้อยชาวไต (ดู Davis 1999, 2003, Hyde 2001, McCarthy 2000)

สำหรับชาวลื้อ ขบวนการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรมดังกล่าว ยังอาจมองได้อีกอย่างหนึ่งก็คือ “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมของชนชาติส่วนน้อยชาวไต ดังสรุปผ่านคำพูดของ ดอน หนึ่งในแกนนำคนสำคัญผู้มีส่วนร่วมในการสร้างและวางรากฐานวัฒนธรรมเพลงภาษาลื้อสมัยใหม่ในสิบสองปันนา ซึ่งกล่าวไว้ในการประชุมทางวิชาการเรื่อง “Sipsong Panna at the Crossroads” จัดขึ้นในเดือนกรกฎาคม 2545 ที่ ศูนย์วิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ความเป็น

“โครงการพัฒนาเพลงไตลื้อสมัยใหม่ คือวิธีการ คือวิถีทางที่เราใช้เพื่อสืบสานวัฒนธรรมลื้อของเรา สิ่งที่เราทำไม่ได้เป็นการหวนกลับไปโหยหาถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมในอดีต ทว่าเป็นความพยายามที่จะ “พัฒนา” วัฒนธรรมของเรา ซึ่งต้องทำให้ทันสมัยและเป็นที่ยอมรับในหมู่คนหนุ่มสาว วัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่คือหัวใจสำคัญในอันที่จะไข่มัดใจคนหนุ่มสาวให้หันกลับมาสนใจและภาคภูมิใจใน “ความเป็นไต” ของพวกเรา เพลงภาษาลื้อสมัยใหม่ (จะ) มีบทบาทสำคัญอย่างมากในการรักษาและสืบสานวัฒนธรรมลื้อของพวกเรา

ผมมองว่าในการพยายามรักษาและสืบสานวัฒนธรรมนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องคิดถึง “การพัฒนา” หรือหาทางปรับเปลี่ยนมันให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง ทว่าเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา ในเมื่อเราสรรค์สร้างมันขึ้นมา เราก็ปรับเปลี่ยนมันได้ ดัดแปลงและใช้เพื่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของคน”

เมื่อผมเดินทางถึงเชียงรุ่งเพื่อเริ่มงานวิจัยภาคสนามทางมานุษยวิทยา ราวปลายเดือนตุลาคม 2545 นั้น⁵ สมาชิกวงดาวใหม่ได้ยุติการทำงานดนตรีของพวกเขาไปเรียบร้อยแล้ว “วงแตก” หลังจากอัลบั้มประวัติศาสตร์ (ผลิตในรูปของคาสเซตเทป) วางแผงได้เพียงหนึ่งปี ว่ากันว่า ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องของความขัดแย้งทางธุรกิจ และสมาชิกส่วนใหญ่มีอายุมากขึ้น เกิน 30 ปีกันแทบทุกคน แม้ชื่อเสียงของพวกเขาจะยังคงโด่งดัง ดาวใหม่ ทั้งเรื่องราวของพวกเขาไว้ให้กลายเป็นเพียงตำนานที่ซนรุ่นหลัง เล่าขานใจทึ่ง จารถึงผลงานชุดแรกและชุดเดียวของพวกเขาไปทั่วบ้านทั่วเมือง อย่างไรก็ตาม มหา (รองเจ้าอาวาสและเจ้าของนามปากกา “ดาวใหม่”) และ ครูบา (เจ้าอาวาสและประธานสืบทอดปณานพพุทธสมาคม) ผู้เป็นแกนนำสำคัญและมีส่วนก่อตั้งสนับสนุนการทำงานเพลงของวงดาวใหม่⁶ (ในเวลานั้น) ยังคงมุ่งมั่นพัฒนาและสนับสนุนการทำงานเพลงสมัยใหม่ต่อไป ด้วยหวังใช้เป็นแนวรบทางวัฒนธรรมเพื่อต้านทานอำนาจการครอบงำของวัฒนธรรมภาษาฮั่นซึ่งเถาโถมโหมกระหน่ำสังคมของคนเมืองลื้ออย่างก้าวร้าวรุนแรง มากกว่าสองทศวรรษ

ผลสะท้อนของ ดาวใหม่ กับงานเพลงไต้ลื้อสมัยใหม่ที่ มหา “เขียน” ขึ้นได้กลายเป็นพลังปลุกจิตสำนึกรักบ้านเกิดให้คนเมืองลื้อรู้ตื่น ทั้งกระทั่งและกระทั่งยังลึกลงไปในจิตใจของสามัญชนคนเมืองลื้อทั่วสิบสองปันนา หลังจากทีอัลบั้มประวัติศาสตร์ของดาวใหม่ ออกวางจำหน่ายในกลางปี 2540 มีวงดนตรีน้องใหม่ก่อตั้งขึ้นตามมาตามหัวเมืองใหญ่ๆ อีกราวๆ 6-7 วง และราวๆ ปลายปีในปีเดียวกันนั้น เทศบาลกาตทราย (นครเชียงรุ่ง) ร่วมกับสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นของรัฐบาลสิบสองปันนา ได้จัดมหกรรมดนตรี

ได้อัลบั้มใหม่ขึ้นเพื่อประกวดประชันแข่งขันการขับร้องเพลงภาษาลื้อที่ “ดาวใหม่” จุดประกายขึ้นมา และแน่นอนว่า “งานปอยหลวงทางดนตรี” ที่ว่านี้ ส่งทั้ง “เสียง” และชาวสารวัฒนธรรมที่สนะเทือนไปทั่วทุกชุมชนและหัวเมืองต่างๆ ของคนเมืองลื้อ ดังนั้น การประกาศหาชักชวนคนหนุ่มสาวชาวลื้อที่จะมีทั้งความสามารถและมีใจรักในเสียงเพลงเพื่อคัดเลือก ผีกฝน และก่อตั้งเป็นวงดนตรีวงใหม่ขึ้นมาเพื่อสืบสานงานวัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ เล่าขานและจดจารประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของสามัญชนคนเมืองลื้อ จึงดำเนินไปอย่างไม่ยากเย็นนัก และนี่คือที่มาของ **ปอยหลวงแสงสว่าง** วงดนตรีวงที่สองและวงสุดท้ายที่ มหา ครูบา และทางวัดหลวงของสิบสองปันนาให้การสนับสนุน⁷

ปอยหลวงแสงสว่าง คือชื่อที่ ครูบา ตั้งให้ สมาชิกเมื่อแรกตั้งมีทั้งหมด 7 คน ทั้งหมดคือลูกหลานของคนเมืองลื้อรุ่นใหม่ ที่มีใจรักในเสียงเพลงคำขับและวัฒนธรรมภาษาลื้อของตน พวกเขาตั้งหน้าตั้งตาฝึกฝนรำเรียนทางดนตรีอย่างเอาจริงเอาจัง หวัง “เอาดี” บนถนนสายดนตรีที่เริ่มเปิดกว้างมากขึ้นในเขตชนบทของชาติจีนยุคใหม่ ทว่าหลังจากรวมตัวกัน (ผ่านงานเล่นดนตรีในร้านอาหาร ในเชียงใหม่) ได้ไม่ถึงปีและมีโอกาสออกผลงานอัลบั้ม (ในรูปคาสเซตเทป) ของวงได้เพียงชุดเดียว ราวปลายปี 2542 สมาชิกของ ปอยหลวงแสงสว่าง ก็เป็นอันต้องแตกแยกกันไป เนื่องจากร้านอาหารปอยหลวงฯ ที่พวกเขาทำงานอยู่นั้นต้องปิดกิจการลง สมาชิกบางส่วนกลับบ้านเกิดไปทำนา คำขาย ขณะที่แกนนำสำคัญยังคงปักหลักอยู่ที่เชียงใหม่ ส่วนหนึ่งเนื่องจากยังตัดสินใจไม่ได้ว่าจะเลือกเส้นทางไหน “เดินต่อ” จึงพากันอาศัยวัดหลวงเป็นที่หลบนอนและกินข้าวกันบาตรยังชีพไปพลางๆ ก่อน

เมื่อ “ขณะของประวัติศาสตร์” ที่ขับเคลื่อนผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมเพลงภาษาลื้อสมัยใหม่ได้ปลดปล่อยชนชาติส่วนน้อยชาวได้ออกจากการคุมขังทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณเสียแล้ว ก็ยากที่พิษของเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” จะมาตัดทอนลูกคลื่นทางวัฒนธรรมและอารยธรรม

ของชาวลื้อที่ทำได้ ภายใต้การนำและความช่วยเหลือร่วมมือจากคนเมืองลื้อรุ่นใหม่ (ทั้งที่ทำงานในสถานีโทรทัศน์และรัฐบาลท้องถิ่น) ซึ่งเห็นความสำคัญของงานด้านวัฒนธรรมที่ มหาและครูบา ริเริ่มวางรากฐานไว้ สมาชิกของ ปอยหลวงแสงสว่าง ที่ยังคงอยู่ที่เชียงรุ่งจึงพากันย้ายออกจากวัดมาร่วมงานกับ ดอน ก่อตั้งกลุ่มทำงานดนตรีขึ้นใหม่ ซึ่งต่อมาจะกลายเป็น **เสียงไตลื้อ** สร้างทั้งชื่อเสียงและกระแสวัฒนธรรมท้องถิ่นนิยมให้กับคนเมืองลื้อสิบสองปันนาไปโดยทั่ว ทั้งในจีนแผ่นดินใหญ่และแดนดินถิ่นฐานอื่นๆ ในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบน

ในส่วนต่อจากนี้ ผมจะได้เล่าถึงเรื่องราวการรวมตัวแบบลุ่มลูกคลุกคลานของ ปอยหลวงแสงสว่าง (ซึ่งในที่สุดคลีคลายกลายมาเป็น เสียงไตลื้อ) และ “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ โดยจะเริ่มจากชีวประวัติย่อของสมาชิกคนสำคัญ จากนั้นตามด้วยเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับกระบวนการผลิตงานเพลงไตลื้อสมัยใหม่เพื่อจัดจำหน่าย (หรือ “การขายวัฒนธรรม” โดยชนชาติส่วนน้อยเอง) โดยจะพิจารณาภายใต้บริบทของการพัฒนาระดับภูมิภาคเขตลุ่มน้ำโขงตอนบนซึ่งเกี่ยวข้องกับพัวพันกับการก่อตัวขึ้นมาของกลุ่มคนดนตรีที่วุ่นอย่างสลับซับซ้อน ในตอนท้ายผมจะได้สรุปอภิปรายถึงนัยทางการเมืองวัฒนธรรมของปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ ว่ามีส่วนอย่างสำคัญต่อการขับเคลื่อนขบวนการเคลื่อนไหวทางศาสนาและวัฒนธรรมของชาวลื้อ หรือไม่ อย่างไร

ปอยหลวงแสงสว่าง: การรวมตัว ก่อตั้ง และการเดินทางข้ามพรมแดนรัฐชาติ

ดอน ผู้จัดการของเสียงไตลื้อ ปัจจุบันอายุ 36 ปี เกิดและเติบโตมาท่ามกลางบรรยากาศของการปฏิวัติวัฒนธรรม (ระหว่าง พ.ศ. 2509-2519) ในชุมชนดั้งเดิมแห่งหนึ่งของเชียงรุ่ง ในบรรดาเด็กหนุ่มชาวลื้อด้วยกันเอง ดอนคือนักเรียนที่เรียนดีมากที่สุดคนหนึ่ง หลังสำเร็จการศึกษาในชุมชนบ้านเกิดเขาจึงถูกส่งเข้าศึกษาต่อในเชียงรุ่ง ดอนเล่าให้ฟังว่านับจากเด็กจน

โตเป็นหนุ่ม เขาไม่เคยไต่ยีนไต้ฟง หรือมีการสอนถึงเรื่องราวของ “คนโต” ที่อาศัยอยู่ไกลออกไปจากเขตสิบสองปันนาในชั้นเรียนเลย แต่ที่บ้านหรือย่านชุมชนที่โตมา ตอนกลับมักไต่ยีนไต้ฟงคนเฒ่าคนแก่เล่าขานถึง “พี่น้อง” ที่ต้องระหกระเหินเร่ร่อนหนีภัยสงครามกลางเมืองออกไปอยู่ที่ “เมืองไทย” ข่าวสารที่ถูกปิดกั้นกลายเป็นแรงกระตุ้นสำคัญที่ทำให้ดอนมักจะชอบเปิดวิทยุ AM เพื่อจูนคลื่นหารายการวิทยุภาคภาษาไทยและภาษาไต (ลื้อ) ที่มักเล็ดลอดลอยมาตามสายลมจากเมืองไทย (คือเชียงราย) ในยามคำคืน

หลังสำเร็จการศึกษาระดับมัธยม นักเรียนหัวกระทิเช่นดอนได้รับบรรจุเข้าทำงานในรัฐบาลท้องถิ่นแห่งหนึ่งทางแถบชายแดนภาคใต้ของสิบสองปันนา ที่ซึ่งทำให้เขามีโอกาสแสวงหาเรื่องราวข่าวสารและประสบการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับเมืองไทย (เช่น เพลงไทย) ได้มากยิ่งขึ้น กระทั่งช่วงเทศกาลสงกรานต์ หรือวันขึ้นปีใหม่ไตลื้อ (กลางเดือนเมษายน) ปี 2535 ดอน (กับเพื่อนร่วมงานอีกคนหนึ่ง) จึงมีโอกาสดอกเดินทางท่องเที่ยวผจญภัยข้ามชายแดนจีน-พม่า จากเมืองลวง ผ่านเมืองยอง มุ่งหน้าสู่เมืองไทย (คือเมืองชายแดน แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก) ดอนเล่าให้ผมฟังอย่างน่าตื่นเต้นติดตลก ว่า หลังเดินทางด่านตรวจคนเข้าเมืองท่าขี้เหล็กมายังฝั่งไทย (คือแม่สาย) จากบ้านเรือนและผู้คนที่พบเห็นนั้นสร้างความประหลาดใจให้กับเขาเป็นอย่างมาก “เหตุไฉนจึงดูคล้ายๆ กับคนจีน (ในไต้หวัน) ทำไมถึงดูไม่เหมือนคนไต (ลื้อ) เอาเสียเลย!” ดอนเล่า

จินตนาการของดอนเกี่ยวกับภาพลักษณ์ของชนชาติไต (และเมืองไทย) ในเวลานั้นนับว่าสะท้อนถึงอารมณ์โหยหาอดีตของคนหนุ่มสาวชาวลื้อรุ่นเดียวกับตอนที่เกิดขึ้นมาท่ามกลางบรรยากาศของการปฏิวัติวัฒนธรรมซึ่งประเพณีวัฒนธรรมลื้อถูกลบและเกือบจะถูกกลืนไปจากความทรงจำทางสังคมของผู้คนในสิบสองปันนาได้เป็นอย่างดี ไม่น่าแปลกใจว่าดอนคงจะรู้สึกผิดหวังเล็กน้อยกับการเดินทางเยือน “เมืองไทย” เป็นครั้งแรกของเขา อย่างไรก็ตามการเดินทางครั้งนั้นก็ช่วยให้ดอนมีโอกาสเก็บเกี่ยวประสบการณ์มากมายเกี่ยวกับ “โลกของชาวไต” (Tai World) ก่อนกลับ

ค้นหาซื้อเพลงไทยและงานเพลงภาษาไต ทั้งเพลงคำเมืองของจรัล มโนเพ็ชร และผลงานของ จาย สายมว ศิลปินที่โด่งดังของชาวไตหลวง (หรือที่คนไทยเรียกว่าไตใหญ่) และที่ตลาดทำซีดีหลักนี้เองที่ในที่สุดดอนบังเอิญตามหา “ญาติพี่น้อง” (ผ่านการช่วยเหลือของคนขับรถสองแถว แถวๆ นั้น) ที่พ่อแม่เล่าให้ฟังว่าอพยพหนีภัยสงครามกลางเมืองออกมาอยู่เมืองไทยเมื่อครั้งเกิดเหตุการณ์การปฏิวัติวัฒนธรรมจนเจอ

กลับจากการเดินทางช่วงวันหยุดยาวที่ แม่สาย-ท่าขี้เหล็ก ดอนต้องย้ายออกจากพื้นที่ มิใช่เพราะเขาทำอะไรผิดแต่ถูกส่งขึ้นไปทางเหนือเพื่อเรียนหนังสือต่อที่ ซือเหมา⁸ เพื่อที่จะกลับมารับตำแหน่งที่สูงกว่าเดิมในชุมชนบ้านเกิดเมืองนอนคือ กาดทราย

หลังจากการเดินทางครั้งแรก ดอนเล่าให้ฟังต่อว่า จากนั้น (ก่อนที่จะพบกับดอนจะพบกันที่เชียงใหม่ ในเดือนกรกฎาคม 2545) เขายังหาโอกาสเดินทางมาเที่ยวเมืองไทยอีกหลายครั้ง ไม่ว่าจะเป็น เชียงแสน เชียงราย และในการเดินทางครั้งสุดท้าย เขาเดินทางไกลไปถึง กรุงเทพฯ พัทยา และหาดใหญ่ ขากลับ (ทางเรือขึ้นมาตามลำน้ำโขง) ดอนบอกว่าเขาทีวีวีซี Sony 21 นิ้ว จากท่าเรือเชียงแสนกลับไปเชียงรุ่งด้วย และทุกวันนี้มันก็ยังคงตั้งอยู่ในห้องรับแขกของดอน

ที่กาดทราย ดอนเข้ารับตำแหน่งผู้ดูแลกิจกรรมเยาวชนของเขตเทศบาลกาดทราย (นครเชียงรุ่ง) ตำแหน่งซึ่งนำเขาเข้าสู่ “โลกของเพลงลือสมัยใหม่” ที่ มหา ดาวใหม่ และวัดป่าเจก่าล้งสร้างขึ้นมาโดยบังเอิญ หลังพบปะและร่วมงานกับ มหา ครูบา และพระสงฆ์อีกสองสามรูป ที่วัดหลวงสิบสองปันนาได้พักใหญ่ ในที่สุด ดอน (ตัวแทนฝ่ายฆราวาส) ก็ผนึกกำลังกับทางวัด จัด “งานปอยหลวงทางดนตรี” ขึ้นเป็นครั้งแรกในเดือนธันวาคม 2540 เขียนประวัติศาสตร์หน้าใหม่ให้กับสามัญชนคนเมืองลือ (ดังที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้) อย่างไรก็ตาม สำหรับดอนแล้วบุคคลที่จุดแสงเทียนแห่งความหวัง ความฝัน ของเขาที่จะเห็นเพลงภาษาลือสมัยใหม่พัฒนา

ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ต่อไปในชนบทของชาติจีน เช่น ลิบสองปันนา นั้นกลับกลายเป็น ดัง นักร้องนำของร้านอาหารปอยหลวงแสงสว่าง ทั้งคู่พบกันครั้งแรกในคืนหนึ่งที่ร้านอาหารแห่งนั้น ซึ่งเปิดดำเนินการไม่กี่เดือนหลังจาก “งานปอยหลวงทางดนตรี” ที่กาดทราย ขณะนั้น ดัง เพิ่งเดินทางกลับจากภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อที่จะมารับตำแหน่งสมาชิกใหม่ของวงปอยหลวงแสงสว่างในร้านอาหารดังกล่าว หลังจากที่ได้เดินทางออกจากบ้านเกิด เมืองนอนมาศึกษาเล่าเรียน (ในฐานะนักเรียนพระข้ามพรมแดน) และหางานทำ (หลังลาสิกขาบท) อยู่หลายปี

ปัจจุบัน ดัง อายุ 29 ปี เช่นเดียวกันกับเด็กหนุ่มคนอื่น ๆ ดังปฏิบัติตามประเพณีดั้งเดิมของชาวลื้อด้วยการบวชเรียนเป็นพระเมื่ออายุได้ 10 ขวบ ไม่กี่เดือนหลังงานบวช ดังเล่าให้ฟังว่า พระรุ่นพี่รูปหนึ่งซึ่งเดินทางออกไปศึกษายังเมืองไทย กลับมาเยี่ยมบ้านเกิด ขากลับจึงนำเณรดังกลับไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองไทยด้วย และนั่นคือจุดเปลี่ยนครั้งสำคัญในชีวิตของดัง ในเมืองไทยดังอาศัยอยู่ในวัดแห่งหนึ่งไม่ไกลจากตัวเมืองลำพูน และใช้ชีวิตในฐานะนักเรียนพระศึกษาธรรมและภาษาไทย ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธาตุหริภุญไชย รวมเวลาเกือบราว 6 ปี

เช่นเดียวกันกับนักเรียนพระรูปอื่นๆ ในภาคเหนือของไทย ดังมีโอกาสดูแลศึกษาทั้งธรรมะ พุทธตำนาน และบาลี ด้วยเหตุนี้เอง ดัง จึงมีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านภาษาและพุทธตำนานด้วย ดังเล่าว่า ชีวิตการเป็นพระในเวลานั้น นอกจากการศึกษาระบบบาลี และบทสวดต่างๆ ที่ต้องท่องให้ขึ้นใจ เวลาว่างก็ยังมีอยู่ไม่น้อย พระสงฆ์บางรูปอาจใช้เวลาบางส่วนไปกับการอ่านและเขียนกลอน บ้างอาจฝึกฝนทักษะการซ่อมเครื่องใช้ไฟฟ้า ไม่ว่าจะเป็นเครื่องเล่นเทป ทีวี หรือ วิทยุ ที่ฆราวาสยกมาให้ซ่อมแก้เชิงเป็นงานอดิเรก ในยามว่างจากศาสนกิจ ทว่าเณรดังเลือกที่จะใช้เวลาคลุกคลีอยู่กับเด็กวัด และนักเรียนไปลีเทคนิคที่มักจะแฉะเวียนผ่านมาและใช้ศาลาวัดเป็นแหล่งนัดพบ พร้อมกับก็ตำริโปรง 2-3 ตัว และนั่นคือจุดเริ่มต้นของ “เส้นทางสายดนตรี” ของดัง เมื่อเณรดังตัดสินใจใช้เงินที่เก็บหอมรอมริบได้จำนวนหนึ่ง

ฝากวานเด็กวัดคนสนิทให้ซื้อกีตาร์โปร่งมาลองหัดเล่น กระทั่งค่อยๆ สัมผัสทักษะทางดนตรีอันยอดเยี่ยมของตนเองขึ้นมาจากการฝึกฝนเอาเองทุกๆ คำคืน

หลังจากใช้ชีวิตอยู่ที่ลำพูนราวๆ 6 ปี เณรตัดตัดสินใจเดินทางกลับบ้านเกิด และลาสิกขาบทราวๆ 6 เดือนหลังจากนั้น และเดินทางกลับมายังเมืองไทยอีกครั้งหนึ่งเพื่อหางานทำ จากนักเรียนพระข้ามพรหมแดน ดังเปลี่ยนสถานะให้กับตัวเองมาเป็นแรงงานต่างด้าวในบริษัทยางรถยนต์แห่งหนึ่ง บนถนนสายเชียงใหม่ ลำปาง ตั้งอยู่ไม่ห่างจากนิคมอุตสาหกรรมลำพูน ณ ที่ทำงานนี้เอง ที่บางครั้ง ดังมีโอกาสติดสอยห้อยตามไปกับคนขับรถสิบล้อของบริษัทที่ต้องเดินทางขนส่งยางรถยนต์จากเหนือลงใต้ และจากใต้ขึ้นเหนือ ประสบการณ์มากกว่า 1 ปีกับหน้าที่พนักงานเปลี่ยนยางรถยนต์ (และเติกรถสิบล้อ) ได้เปิดโลกในเมืองไทยของดังกับประสบการณ์แปลกใหม่ที่กว้างไกลไปจากสังคมของ “คนเมือง” หรือคนท้องถิ่นภาคเหนือ แถบลุ่มน้ำปิงเชียงใหม่-ลำพูน

กับชีวิตแรงงานต่างด้าวในบริษัทยางรถยนต์ จึงไม่แปลกที่ดังจะเจอเพื่อนร่วมงานทั้งจากรัฐฉาน ประเทศพม่า และจากภาคเหนือของไทย โดยเฉพาะนักศึกษาฝึกงานจากวิทยาลัยเทคนิคลำพูน อย่างไรก็ตามดังเล่าให้ฟังว่า กีตาร์ตัวโปรดกับห้องแคบๆ คือโลกที่แท้จริงของดัง เด็กหนุ่มชาวลื้อหวังว่าสักวันเขาจะได้เป็นนักดนตรีชื่อดัง หรืออย่างน้อยก็น่าจะคล้ายๆ กับนักดนตรีที่เล่นตามผับบาร์ ยามคำคืนที่เคยพบเห็น จากวันนั้น ดัง ไม่เพียงแต่คอยฝึกฝนและเพิ่มทักษะการเล่นกีตาร์ ทว่ายังเริ่มหัดเขียนเพลงภาษาลื้อของตัวเองขึ้นมาด้วย โดยเริ่มจากการแปลงจากเพลงไทยที่ชื่นชอบและเคยได้ยินได้ฟังตามรายการเพลงจากสถานีวิทยุท้องถิ่นเชียงใหม่-ลำพูน นั่นเอง

ราวปลายปี 2541 ที่ลำพูน (ในวัดที่เคยอาศัยอาศัยอยู่นั่นเอง) ดังเล่าว่าได้ยินได้ฟังงานเพลงของดาวใหม่เป็นครั้งแรก เมื่อพระสงฆ์ชาวลื้อรูปหนึ่ง “นำเข้า” เทปงานเพลงของดาวใหม่จากสิบสองปันนามาเผยแพร่ใน

“ชุมชนคนเมืองลืออพยพ” ในเมืองไทย “เป็นเรื่องพลาด บอกไม่ถูก แต่แพงใจ” นั่นคือความรู้สึกที่ดังได้ยินได้ฟังเพลงลือสมัยใหม่เป็นครั้งแรก ก่อนหน้านี้คงเคยฟังเพลงของไต่หลวงผ่านเพื่อนร่วมงานจากรัฐฉานอยู่บ้าง แต่เสียงนี้ต่างออกไป มันคือ “เสียงไต่ลือ” ที่ขับร้องโดยคนไต่ลือ เพื่อคนไต่ลืออย่างแท้จริง งานของดาวใหม่จุดประกายให้ไฟฝันของดังลุกโชติช่วงขึ้นมาอีกครั้งใหญ่ เด็กหนุ่มมุ่งมั่นฝึกฝนทักษะทางดนตรีด้วยตัวเองทุกวี่ทุกวันอย่างทุ่มเทจริงจัง และในที่สุดฝันของดังก็กลายเป็นจริง เมื่อเขาทราบข่าวที่มหา ประกาศหานักดนตรีหน้าใหม่ (ผ่านเพื่อนชาวลือคนหนึ่ง) เพื่อร่วมงานกับวงดนตรีและทำงานในร้านอาหารที่เพิ่งเปิดใหม่ในเชียงรุ่ง

จากลำพูน ดัง ขณะนั้นอายุราว 20 ต้นๆ ตัดสินใจชวนคนสู่บ้านเกิด เมืองนอน ผ่านเมืองยอง (ในรัฐฉาน ประเทศพม่า) มุ่งหน้าไปยัง เชียงรุ่ง สิบสองปันนา

เมื่อเดินทางถึงเชียงรุ่ง (หลังจากผ่านการคัดเลือกจาก มหา) สมาชิกอีก 2 คน คือ ต้ม กับ ดำ ได้ปักหลักอยู่ที่ร้านอาหารปอยหลวงฯ มาก่อนหน้านั้นแล้วหลายเดือน ต้ม ขณะนั้นอายุ 26 ปี อดีตมือกีตาร์เบสของวงดาวใหม่ แต่จะกลายมาเป็นมือกลองของปอยหลวงแสงสว่าง มีพื้นเพมาจากเมืองแซ่ ทางภาคตะวันตกของสิบสองปันนา ระหว่างที่ร่วมงานกับดาวใหม่ เคยทำงานในรัฐบาลท้องถิ่นแห่งหนึ่งในเขตเมืองหุน ทางตอนใต้ของสิบสองปันนา ส่วน ดำ ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของครูบา เจ้าอาวาสวัดป่าเจ ตอนนั้นอายุได้ 24 ปี ขณะที่ แดง (อดีตนักเรียนพระข้ามพรหมแดนอีกรูปหนึ่ง ที่เคยเดินทางออกไปศึกษายังลำพูนอยู่สองสามปี) อายุ 25 ปี จากเมืองแซ่เช่นกัน จะเดินทางมาสมทบในตำแหน่งมือกีตาร์ หลังจากนั้นไม่กี่เดือน⁹

ในวง ดังรับตำแหน่งมือกีตาร์ เขียนเพลง และร้องนำ ดำ หลานชายของครูบา รับตำแหน่งมือเบสและเป็นหัวหน้าวง คล้ายๆ กันกับ ดัง ชีวิตในวัยเด็กของดำ ไม่ได้อยู่ที่เชียงรุ่ง ทว่าไปเติบโตที่เชียงตุง และมีโอกาสเข้า

เรียนหนังสือระดับมหาวิทยาลัยที่เมืองตองกิ แต่เรียนได้เพียง 2 ปี ก็ต้องออกกลางคันเมื่ออายุได้ 21 ปี จากนั้นจึงเดินทางเข้ามาหางานทำเป็นคนขับรถในสิบสองปันนา (ระหว่างเชียงรุ่ง เมืองฮาย และ เมืองแซ่) ซึ่งเป็นบ้านเกิดเมืองนอนของพ่อ ดำ จึงรู้ทั้งภาษาพม่า อังกฤษ (ไม่นับภาษาไทย และจีนกลาง ที่จำจะพัฒนาทักษะความสามารถในการพูดและใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างรวดเร็ว) และเชี่ยวชาญการใช้คอมพิวเตอร์ อย่างไรก็ตาม ดำ อ่านอักษรภาษาไทไม่ออก เพราะหลานของครูบาคนนี้บวชเณรตามประเพณีเพื่อพ่อแม่เพียงแค่ 7 วัน

ปอยหลวงแสงสว่าง: จารึกประวัติศาสตร์ กับ “ปันนาของเฮา”

ร้านอาหารปอยหลวงแสงสว่าง ซึ่งเริ่มเปิดกิจการราวๆ เดือนเมษายน 2541 ตั้งอยู่หลังวัดบ้านถิ่น เมืองเชียงรุ่ง ไม่ไกลจากวัดหลวงของสิบสองปันนาเท่าใดนัก กิจการร้านอาหารร่วมลงทุนโดยหุ้นส่วนใหญ่ 2 ราย ทั้งคู่เป็นน้องสาวของครูบา คนหนึ่งมากับสามีจากกรุงเทพฯ อีกคนหนึ่งมาจากเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า ร้านอาหารแห่งนี้ถูกตีไฮน์ให้กลายเป็น สถานที่บริการอาหาร (ทั้งไทและไทย) และความบันเทิงยามค่ำคืนแก่นักท่องเที่ยวและลูกค้าผู้มั่งคั่งจะกินในสิบสองปันนา ที่ดูแปลกแตกต่างไปจากร้านอาหารอื่นๆ ซึ่งมีอยู่มากมายในเชียงรุ่งก็คือ นอกจากที่ร้านอาหารแห่งนี้จะมีการแสดงของบรรดาสาวน้อยนางรำ ยังมีวงดนตรีได้อัลบั้มใหม่ คอยบรรเลงเสียงเพลงขับขานให้บริการลูกค้าได้บริโภคชมฟังอีกด้วย

ทว่าหลังจากเปิดดำเนินกิจการได้ไม่ถึงปี ธุรกิจของร้านอาหารปอยหลวงฯ ก็มีอันต้องปิดตัวลง ว่ากันว่าส่วนหนึ่งมาจากพิษเศรษฐกิจ “ต้มยำกุ้ง” นั่นเอง จำนวนนักท่องเที่ยวจากเมืองไทยที่มักเดินทางมาเยี่ยมเยียนหรือตามหา “พี่-น้อง/สิบสองปันนา” ในช่วงเวลาดังกล่าวจึงลดลงอย่างฮวบฮาบและลูกค้าของปอยหลวงแสงสว่างก็ดูเหมือนว่าจะบางตาไปโดยปริยาย ยิ่งไปกว่านั้น ความขัดแย้งภายในระหว่างสองหุ้นส่วนเครือญาติและฐานคิดทางธุรกิจที่แตกต่างกัน (คือจากเชียงตุงและกรุงเทพฯ) ดูเหมือนจะ

รุนแรงจนแตกหัก “แม้แต่ครูบาห้าม ก็ไม่ฟัง” ดำเล่า

ศูนย์อาหารและแหล่งรวมความบันเทิงยามค่ำคืนแบบใดๆ จึงต้องปิดกิจการลงไป อย่างไรก็ตาม สำหรับสมาชิกของวงปอยหลวงแสงสว่าง ประสบการณ์การทำงานในร้านอาหารแห่งนี้นับว่าคุ้มค่าและมากพอที่จะฝึกฝนเก็บเกี่ยวประสบการณ์และพัฒนาทักษะการทำงานเพลงได้อีกสมัยใหม่ของพวกเขาคืนมาได้อย่างโดดเด่นเฉพาะตัว “ไม่เหมือนทั้งเพลงไทยและเพลงของดาวใหม่” ดังที่ ดอน สะท้อนความรู้สึกให้ผมฟัง

เหมือนกับ The Beatles มี Cavern Club ปอยหลวงแสงสว่าง ก็มี บาร์และร้านอาหารไว้ให้พวกเขาฝึกฝนปะทะและสร้างผลงานเพลงเช่นกัน

สำหรับสมาชิกวงปอยหลวงแสงสว่าง ร้านอาหารหลังวัดบ้านถิ่นที่วุ่นๆ จึงไม่ได้เป็นแค่เพียง ที่ทำงาน แต่ยังเปรียบเสมือน “โรงเรียน” และห้องอัดเสียงที่ซึ่งพวกเขามีโอกาสเข้าไปเปิดใช้ทุกวันทุกคืน กระทั่งงานเพลงชุดแรกของพวกเขาก็ถูกผลิตขึ้น (แบบอัดสด) ที่ร้านอาหารดังกล่าวนี้เอง และสำหรับดัง ซึ่งตัดสินใจอย่างแน่วแน่กับเส้นทางชีวิต “บนถนนสายดนตรี” ไม่เพียงแต่งานที่ร้านอาหารที่ดังต้องใส่ใจ ทุกๆ วัน เวลาบ่ายๆ ดังยังต้อง “เข้าคอร์ส” ฝึกฝนทักษะการเขียนเพลงกับ มหา เจ้าของนามปากกา “ดาวใหม่” ที่วัดป่าเจ มหา ทุ่มเทสังฆสอนและถ่ายทอดวิชาความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับทักษะการเขียนเพลงได้อีกสมัยใหม่ที่พัฒนาขึ้นมาให้กับดัง ราวกับ “รู้แจ้ง” เห็นจริงว่าสักวันหนึ่งเด็กหนุ่มคนนี้จะกลายเป็น Superstar และผู้สืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน กับการ “ใช้” เพลงสมัยใหม่ รักษาและสืบสานวัฒนธรรมภาษาสื่อ

นับจากนั้นเป็นต้นมา ดัง ดำเนินรอยตาม มหา (พระสงฆ์ชาวลื้อจากเมืองยอง ผู้มีส่วนอย่างสำคัญต่อการวางรากฐานวัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ในสิบสองปันนา) เรียนรู้ ฝึกฝนและพัฒนาทักษะการเขียนเพลงภาษาลื้อขึ้นมาอย่างรวดเร็ว ด้วยอาศัยประสบการณ์ และความมุ่งมั่นด้านภาษา (ทั้ง ไต ไทยกลาง และบาลี) ที่สั่งสมมาจากการบวชเรียน ณ วัดพระธาตุ

หริภุญไชย (ตั้งอยู่ในตัวเมืองลำพูน) กระทั่งดั่งกลายมาเป็นนักแต่งเพลงได้อีกสมัยใหม่ขึ้นแนวหน้าอีกคนหนึ่งของสิบสองปันนา แน่นอนว่า มหาอาจารย์ของดั่งยังครองตำแหน่งมือหนึ่งกระทั่งปัจจุบัน (แม้ มหา จะลาสิกขาบทและย้ายกลับไปอยู่ที่ท่าซี้เหล็กแล้วก็ตาม) ขณะที่พระผู้ใหญ่อีกหลายรูป ที่ยามว่างเว้นจากศาสนกิจ อาจหาเวลาแต่งเพลงขึ้นมาบ้าง ทว่าเมื่อลาสิกขาบทออกไปแล้วส่วนใหญ่ก็ห่างหายไปจากวงการ คงมีแต่งานที่ยังเขียนไม่เสร็จที่ทิ้งไว้ให้กับปอยหลวงแสงสว่าง ซึ่งต่อมาดั่งจะนำมาปิดฝุ่นและบรรจุลงในอัลบั้มชุดแรกของพวกเขา เช่น “อยู่ที่เฮา (ลูกหลานชาวไต)” เพลง Rock ปลุกจิตสำนึกคนหนุ่มสาวชาวไตให้รู้จักรักเหง้าของตน หรือ “นับเมิงสิบสองปันนา” บทเพลงกระตุ้นสำนึกรักบ้านเกิดผ่านการขับขานถึงชื่อบ้านนามเมืองเกือบทั้งหมดของสิบสองปันนา

ราวๆ ต้นปี 2542 เมื่อสมาชิกวงปอยหลวงแสงสว่างได้รับแจ้งบอกกล่าวจากผู้จัดการร้านอาหารว่า ร้านปอยหลวงฯ จำต้องปิดกิจการลง ดำเล่าว่า พวกเขาจึงตัดสินใจทำอัลบั้มแห่งความทรงจำเพื่อรำลึกถึงสิ่งต่างๆ ที่พวกเขามีร่วมกันในร้านอาหารแห่งนั้น หลายเพลงคืองานที่มหา แปลมาจากเพลงลูกทุ่งและเพื่อชีวิตของไทย นอกจากนั้นยังมีเพลงภาษาล้านนา หรือที่เรียกกันว่า “คำเมือง” เช่น เพลงหมูเฮา อันโด่งดัง ซึ่งกลายเป็น “หมูเฮาจาวไต” ในภาคภาษาลื้อ ส่วนที่เหลือคืองานที่ดั่งเขียนและแปลจากเพลงไทยเช่นกัน (เช่น คิดถึงบ้าน ของ พงษ์เทพ กระโดนชำนาญ) และที่สานต่อจากงานที่พระผู้ใหญ่ในวัดป่าเจเขียนทิ้งไว้ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น รวมกลายเป็น 10 เพลงของอัลบั้มแรกและอัลบั้มเดียวของวงในนาม ปอยหลวงแสงสว่าง

ดำเล่าว่า งานเพลงชุดดังกล่าวอดเสี่ยงกันสุดๆ ในร้านอาหารปอยหลวงฯ นั่นเอง โดยอาศัยเครื่องเล่นเทปไฉว่าที่ขอยืมมาจากครูบาเป็นเครื่องบันทึกเสียง¹⁰ อย่างไรก็ตาม หลังจากวางแผงช่วงเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่นี้ลื้อในปีเดียวกันนั้น เกือบทุกเพลงกลับโด่งดังฮิตติดหูคนเมืองลื้อทั่วสิบสองปันนา ปอยหลวงแสงสว่าง ได้รับการติดต่อจากแฟนเพลงตามชุมชนหมู่บ้าน

และหัวเมืองต่างๆ ให้ไปแสดงสดในช่วงเทศกาลงานบุญประเพณีของชาวลื้อ เช่น งานไหว้พระธาตุคู่บ้านคู่เมือง งานฉลองวิหารวัดหลังใหม่ และงานบุญอื่นๆ หรือที่เรียกกันสั้นๆ ในหมู่มวลลื้อว่า “ปอย!”

จากนั้น ปอยหลวงแสงสว่าง จึงตัดสินใจผลิตอัลบั้มงานเพลงของพวกเขาออกขายซ้ำอีก ทว่าคราวนี้พวกเขาลงทุนอัดเสียงใหม่และบรรจเพลงใหม่อีก 2 เพลงซึ่งขับร้องโดย อรณา นักร้องสาวชาวลื้อซึ่งเคยร่วมงานกันที่ร้านอาหารปอยหลวงฯ งานชุดดังกล่าวนี้มีชื่อว่า “ปันนาของเธอ” (หรือ สิบสองปันนาของพวกเขา)¹¹ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับเพลงๆ แรกของงานชุดนี้ บทเพลงดังกล่าวถือเป็นงานประวัติศาสตร์ที่ต้องจารึก เมื่อเจ้าของเดิมคือกลุ่มนักดนตรีชาวลื้อในเมืองยอง (รัฐฉาน) ส่งมาให้ดัดแปลงและขับร้องจนกลายเป็นเพลงภาษาลื้อที่มีความหมายลึกซึ้งมากที่สุดเพลงหนึ่งเท่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์สิบสองปันนา (ยวราวๆ 6 นาที)

ไถ่ขันเมืองแจ้มาแล้วปันนาเฮาที่ชุ่มกับเย็น
เสียงกลองฆ้องแน่นอกที่วัดมานั้น มันเป็นธรรมชาติของไตเฮา
น้ำฮ้าไหลลงอยู่ไหน ฟัน้องไตเฮ็ดไฮ่เฮ็ดนา
วัดป่าเจและวัดหลวงทั้งมวลนั้น เป็นที่พึ่งพุทธรักษา...เฮา
เหลียวมองทางไหนก็หันธาตุหันธรรม
มีต้นสะหลีและธาตุหลวงจอมทององค์ใหญ่... เป็นที่สูง
น้ำของไหลลงอยู่ทุกยาม ปันนาเฮาเฮือเฮือมาแต่
ปอยสังขารเดือนหกปีใหม่ไถ่นั้น เป็นปอยแต่ชั่วปู่หมอนเฮามา¹²

นับจากที่อัลบั้ม “ปันนาของเธอ” ถูกนำออกเผยแพร่จัดจำหน่าย บทเพลงดังกล่าว (ข้างต้น) ถูกเปิดฟังซ้ำแล้วซ้ำเล่าที่บ้านทั่วเมืองอันเป็นเขตแดนของคนเมืองลื้อ แม้แต่สาว ๆ ตามหมู่บ้าน บ่อยครั้งก็ยัมนำมาใช้เป็นเพลงประกอบการแสดงฟ้อนรำของพวกเธอตามงานเทศกาลงานบุญของชุมชน¹³

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่อัลบั้มประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้รับการเผยแพร่

ออกไปในวงกว้าง พร้อมกับชื่อเสียงที่โด่งดังมากขึ้น ปอยหลวงแสงสว่าง กลับต้องยุติบทบาทของวงลงไป (อย่างน้อยชั่วขณะหนึ่ง) ด้วยเหตุผลต่างๆ เข้าใจได้คือขาดเงินทุนดำเนินกิจการ กระทั่งราวๆ ปลายปี 2542 ดอน ซึ่งขณะนั้นรู้จักคุ้นเคยกับมหาและครูบาเป็นอย่างดีแล้ว (ตั้งแต่ที่งานของดาวใหม่ออกวางแผงและการจัดงานประกวดร้องเพลงที่ กาดทราย ปลายปี 2540 ดังที่กล่าวมาข้างต้น) จึงเข้ามาร่วมสานต่อ “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่อย่างจริงจัง

ในฐานะ “ผู้จัดการ” (เฉพาะกิจ) ดอน เลือก 5 เพลง จาก “ปันนา ของเฮา” ของปอยหลวงแสงสว่าง 6 เพลงจากอัลบั้มของวงดาวใหม่ ขับร้องโดย อ้ายสาม และอีก 2 เพลงของ อรณา เพื่อ “ลองหยังเสียงลูกคำ” ผลิตอัลบั้มมิวสิควิดีโอเพลง โดยทีมงานนักข่าวไตลื้อ (เพื่อนร่วมรุ่นของ ดอน) จากสถานีโทรทัศน์ท้องถิ่นสิบสองปันนา และตั้งชื่องานประวัติศาสตร์ อีกชุดหนึ่งของสิบสองปันนาชุดนี้เป็นภาษาอังกฤษว่า ‘New Music of Banna’ ด้วยการวางแผนอย่างมืออาชีพ งานชุดนี้ ผลิตครั้งแรก 5,000 แผ่น จัดจำหน่ายโดยพ่อค้าชาวฮั่นเจ้าของร้านสายส่งแผ่นเพลงและภาพยนตร์ในเชียงรุ่งซึ่งเหมาไปทั้งหมด ออกวางแผงช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ไตลื้อ เดือนเมษายน ปี 2543 และขายหมดไปอย่างรวดเร็ว ว่ากันว่าเวลานั้นทั้ง ปอยหลวงแสงสว่าง และอ้ายสาม - ดาวใหม่ ได้กลายมาเป็น Superstars ของแผ่นเพลงของคนเมืองลื้ออย่างเต็มตัว

จาก ปอยหลวงแสงสว่าง ถึง ไตเจริญ

ความสำเร็จของงานเพลงไตลื้อสมัยใหม่ ซึ่งดูเหมือนว่าจะเป็นที่นิยม ขึ้นชอบกันอย่างกว้างขวางในหมู่คนฟัง ทั้งเด็กเล็กแดง หนุ่มสาว และคนเฒ่าคนแก่ ทั่วเขตแดนคนเมืองลื้อ ทั้งในและนอกสิบสองปันนา ทำให้ ดอน ตั้ง มหา (แม้ตอนนั้นย้ายกลับไปตั้ง “บ้านใหม่” ในรัฐฉานหลายเดือนแล้ว) และทางวัดป่าเจ ตระหนักถึงความสำคัญของเพลงภาษาไตลื้อสมัยใหม่ที่ว่านี้ และเห็นร่วมกันที่จะมุ่งมั่น พัฒนา และวางรากฐานวัฒนธรรมลื้อสมัยใหม่ใน

สิบสองปันนาต่อไปอย่างแข็งขัน หลายชุมชนหมู่บ้านและตามย่านหัวเมืองต่างๆ ของคนเมืองลื้อสิบสองปันนา ต่างพากันติดต่อ เชื้อเชิญให้ ปอยหลวงแสงสว่าง เดินทางไปเล่นคอนเสิร์ตแสดงสดให้พวกเขาได้ชื่นชม ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ของปอยหลวงแสงสว่าง (ทั้งเทพเพลงและทัวร์คอนเสิร์ตที่พวกเขาผลิตสร้างขึ้นมา) จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ “นำเข้า” วัฒนธรรมใหม่ (ทั้งที่ผ่านการแสดงสดและการบริโภคงานดนตรีของพวกเขา) เข้าสู่ชีวิตชุมชนของคนเมืองลื้อสิบสองปันนาอย่างสำคัญ

ปอยหลวงแสงสว่าง/ไตเจริญ แสดงสดที่เมืองฮ่า 13 ธันวาคม 2545 เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นเกือบทั้งหมดยังเป็นชุดเดียวกับที่วงดาวใหม่ใช้ช่วงปี 2539-2540 (ภาพโดยวสันต์ ปัญญาแก้ว)

กลางปี 2543 ภายใต้งานสนับสนุนทางความคิดอย่างแข็งขันจากทางวัด ดอน ตัดสินใจร่วมทุนกับปอยหลวงแสงสว่าง ซึ่งเวลานั้นสมาชิกเหลืออยู่ 4 คน คือ ดั่ง ดำ ต้ม และ แดง และเปลี่ยนชื่อวงมาเป็น ไตเจริญ ผลิตงานเพลงชุดใหม่ขึ้นมา และคราวนี้พวกเขาจะได้สัมผัสกับห้องอัดเสียงจริงๆ ตาม “โครงการ” ที่วางไว้ ดำและดั่ง ถูกส่งข้ามไปยังพม่า คือที่ท่าซีเหล็ก

และ มหา ซึ่งขณะนั้นกำลังจะเริ่มเปิดกิจการร้านขายเทปเพลงที่นั่น จะเป็นธุรกิจติดต่อเช่าใช้สตูดิโอเพลงของนักดนตรีชาวไทหลวงให้ และสำหรับโครงการนี้ ดอน วางแผนงานไว้ว่าพวกเขาจะผลิตผลงานเพลงภาษาลื้อออกจำหน่ายในรูปแบบของแผ่นวีดิโอคาราโอเกะ

ดํากับตั้งใช้เวลาเกือบหนึ่งเดือนร่วมงานกับนักดนตรีชาวไทที่ทำซีดีหลัก ทำเดโมงานเพลงชุดใหม่ขึ้นมา หลายเพลงที่ร้องโดยดําและดั่งก็อัดเสียงกันที่ ทำซีดีหลักนั่นเอง ขณะที่ส่วนที่เหลือจะนำไปอัดเสียงกันที่คุนหมิง ควบคู่ไปกับการถ่ายทำมิวสิกวิดีโอ ซึ่งดอนได้ติดต่อทีมงานชาวฮั่นไว้ และด้วยการวางแผนอย่างชาญฉลาดของดอน งานเพลงชุดนี้ยังถูกออกแบบมาเพื่อ “ใช้” ต้อนรับและบอกกล่าวเรื่องราวของพวกเขาต่อ “พี่-น้องไต” ใน งาน วัฒนธรรมและมหกรรมแสดงสินค้า 5 เชียง (The Five-Chiang Regional Trade Fair and Cultural Expo) สัญลักษณ์ของความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศต่างๆ ในเขตภูมิภาคลุ่มน้ำโขงตอนบน ซึ่งในปีนั้นจะหมุนเวียนมาจัดที่เชียงรุ่ง (เดือนตุลาคม 2543) อัลบั้มชุดนี้จึงมีชื่อว่า “ต้อนรับมาแอ่วสิบสองปันนา” (หรือ ยินดีต้อนรับสู่สิบสองปันนา) ซึ่งเป็นชื่อเดียวกันกับเพลงๆ แรกของอัลบั้มนี้ที่ดอน “ส่ง” ให้ดั่งเขียนขึ้นมาเพื่องาน “ต้อนรับ” แยกบ้านต่างเมืองครั้งนี้โดยตรง มากไปกว่านั้น ดอนยังหวังเด่นจนสามารถผลักดันให้ ไตเจริญ ได้นำเสนองานเพลงของพวกเขาในฐานะหนึ่งใน “ทูตทางวัฒนธรรม” ของชาวลื้อในงานแสดงยามค่ำคืนที่ทางรัฐบาลสิบสองปันนา (เจ้าภาพ) จัดขึ้นกลางเมืองเชียงรุ่งอีกด้วย สำหรับดั่งและเพื่อนๆ งานนี้จึงถือเป็นครั้งแรกและครั้งสำคัญที่พวกเขาได้มีโอกาสเล่นคอนเสิร์ตในที่สาธารณะของสิบสองปันนาอย่างเป็นทางการ

แม้ชื่อเสียงของ ไตเจริญ จะโด่งดังและงานเพลงชุดดังกล่าวจะเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ทว่าในทางธุรกิจกลับกลายเป็นว่าพวกเขาต้องประสบกับปัญหาด้านการเงิน เมื่อค่าเหนื่อยที่ได้รับเป็นผลตอบแทนกลับมา นั้นมัน “ไม่เพียงพอ” และยิ่งไปกว่านั้น บรรดาพ่อค้าแม่ค้า “โจรสลัดทางปัญญา” ทั้งหลายทั้งรายใหญ่รายย่อยต่างพากันจารกรรมลิขสิทธิ์งานเพลง

ของพวกเขาออกวางขายอย่างน่าตาเฉย และพวกเขาก็ทำอะไรไม่ได้มากไปกว่ามุ่งหน้าผลิตงานเพลงชุดใหม่และออกเดินสายแสดงทัวร์คอนเสิร์ตตามหมู่บ้านย่านชุมชนต่างๆ ทว่าขณะที่การทำงานชุดใหม่จำเป็นต้องอาศัยทั้ง เงินทุน เครือข่ายกับพ่อค้าสายส่ง และการจัดการอย่างมืออาชีพ (ดังที่ ดอน แสดงให้เห็น) ส่วนงานทัวร์คอนเสิร์ตนั้นก็ขึ้นอยู่กับ ความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของชุมชน (ของแฟนเพลงผู้จ้างวาน) และที่สำคัญ **ปฏิทินวัฒนธรรมของชาวลื้อ** ซึ่งมักจะคึกคักกันตั้งแต่ปลายปีคือราวเดือนธันวาคม ถึง เดือนเมษา หรืออาจเลยจนถึงเดือนพฤษภาคม

ดำ เล่าว่าในเวลานั้น **ไต่เจริญ** เกือบจะ “วงแตก” อีกรอบ!

เสียงไต่ลื้อ: การเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองลื้อยุคโลกาภิวัตน์

ราวๆ ต้นปี 2544 หลังงานเทศกาลวันหยุดตรุษจีน ในที่สุดหลังจากที่ได้ปรึกษาหารือกับครูบา (และมหา) ดอน (ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่นานได้ลาศึกษาฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ระดับปริญญาที่คุนหมิง) ตัดสินใจพาดังเดินทางขึ้นเมืองหลวงของยูนนานเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มพูนทักษะทางดนตรีอย่างเป็นระบบกับศิลปินระดับปารมาจารย์ชาวไต (ซึ่งมีพื้นเพจากไตคง – ทางด้านตะวันตกของชนตลยูนนาน) และนั่นคือการเดินทางเพื่อ “ศึกษาต่อ” ครั้งสำคัญของดัง ตาม “โครงการ” ที่ตอนวางไว้

ในช่วงเทศกาลปีใหม่นี้ไต่ลื้อในปีนั้นขณะที่ตั้งมุ่งมั่นศึกษาหาความรู้และเก็บเกี่ยวประสบการณ์ใหม่ๆ ในเมืองใหญ่เช่น คุนหมิง สมาชิกคนอื่นๆ ในวงไต่เจริญก็เดินสายไม่ได้หยุดหย่อนกับงานแสดงคอนเสิร์ตตามหมู่บ้านย่านหัวเมืองต่างๆ ในเขตชนบทเกือบทั่วสิบสองปันนา และหลังจากงานทัวร์คอนเสิร์ตปีนั้นสิ้นสุดลง ดำ หลานเจ้าอาวาสวัดก็ถูกส่งลงไปทางใต้ ผ่าน เชียงตุง และ ตองก็ ไปถึงร่างกุ้ง เพื่อ “เข้าคอร์ส” อบรมด้านงานผลิตและตัดต่อภาพยนตร์ที่เมืองหลวง (เก่า) ของพม่า ดำเล่าว่า ใช้เวลาอยู่ที่นั่นราวๆ เดือนกว่า จนเงินหมดจึงเดินทางกลับสิบสองปันนา จากนั้นครูบาจึงจัดหา

อุปกรณ์สร้างสตูดิโอขนาดย่อมๆ ซึ่งมีทั้งกล้องถ่ายภาพยนตร์และเครื่องคอมพิวเตอร์ตัดต่อ ให้กับหลานของท่านได้ริเริ่มพัฒนางานด้านวัฒนธรรมอีกด้านหนึ่ง นอกจากงานถ่ายทำมิวสิกวิดีโอ ดำ จึงเริ่มรับงานถ่ายทำโฮมวิดีโอ ไม่ว่าจะเป็น งานแต่ง ขึ้นบ้านใหม่ หรือ งานไหว้พระธาตุประจำเมือง ให้กับลูกค้าไม่ว่าจะเป็น ไตลื้อ หรือ อาข่า

ราว ๆ ปลายปี 2544 ตอนกับดั่ง สร้างความตื่นตาตื่นใจให้กับแฟนเพลงชาวลื้อในสิบสองปันนาด้วยการปล่อยอัลบั้มใหม่ ไตป๊อป (หรือ O My Dear) ส่งตรงลงมาจากคุณหมิง และให้ชื่องานเพลงชุดนี้ในภาคภาษาไตว่า “เกียงหอมปีเออย” แนวเพลงในงานชุดนี้มีทั้ง แร็ป ฮิป-ฮอป ป๊อปรีด และ บัลลาด ทั้งหมดร้องในภาคภาษาลื้อ! โดย ดั่ง และนักร้องวัยรุ่นหน้าใหม่ที่ตอนหาได้ในคุณหมิง คือ ดอก ดาว และเดือน (ทั้งสามขึ้นไปหางานทำที่คุณหมิงหลังสำเร็จการศึกษาระดับมัธยมปลายจากเชียงรุ่ง) แนนอนว่างาน Postmodern Dai ชุดนี้เป็นที่โด่งดังและนิยมชมพังก่อนอย่างกว้างขวางในแวดวงคนหนุ่มสาวชาวลื้อ ซึ่งปัจจุบันไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงในเขตสิบสองปันนาและยูนนานอีกต่อไป ทว่ายังรวมไปถึงกลุ่มคนหนุ่มสาวชาวลื้อที่โยกย้ายออกจากบ้านเกิดเมืองนอนไปศึกษาหรือหางานทำตามเมืองใหญ่ เช่น กวางตุ้ง ปักกิ่ง และเซี่ยงไฮ้ และบทเพลงที่ฮิตกินใจพวกเขามากที่สุดก็คือ “ป๊อกมากินข้าวดอกส้อ” งานเพลงชิ้นสำคัญ (อีกเพลงหนึ่ง) ที่เขียนและเรียบเรียงร่วมกันโดย มหาและดั่ง ขณะที่ทั้งคู่อยู่ที่คุณหมิง¹⁴

ดอกใหม่เผยก็เข้าสู่เดือนหก
 ตองตุงนุก ปีนุกุ บินอยู่กลางหา
 หันปาวและสาว เขาแอ่วปีนุกุเปาเศร้า
 ฟังหา เสียงข่าว น้องปอกมาแอ่วเดือนหก
 น้องออกเหือนมากก็ได้หลายปี
 ฮอดถึงปีนี้ตัวนางไปอยู่เมืองไหน
 ไปอยู่เมืองไกล อย่าลืมปอกมาตีไกล
 ฮอดถึงปีใหม่ ปอกมาแอ่วเล่นม่วนกัน
 ปอกมาต้อ ปอกมาแอ้ปหมู่ไตก่อ
 ปอกมาตอ ปอกมากินข้าวดอกส้อ
 ปอกมาตอ กินข้าวแอ้แม่และพ่อ
 ปอกมา... แอ่วปอยปีใหม่สังขาร¹⁵

อย่างไรก็ตาม แม้อัลบั้ม Postmodern Dai ชุดนี้จะโด่งดังและเป็นที่
 ยอมรับกันอย่างล้นหลาม ครูบาและพระผู้ใหญ่ในวัดป่าเจหลายรูปกลับเห็น
 ต่างออกไป ดังเล่าให้ฟังว่า บ้างก็เล่าลือกันว่า ตอนกำลังหลอกใช้ความดัง
 ของดัง เพื่อทำธุรกิจส่วนตัว บ้างก็ว่า ดัง ที่ดังไปแล้วกำลังจะแควง ราวๆ
 ต้นปี 2545 เมื่อเดินทางกับมาเชียงรุ่งดังจึงหาโอกาสไปกราบ “สุมา”
 ครูบาทันที ผลก็คือท่านเจ้าอาวาสว่ากล่าวอบรมตักเตือน Superstar ของ
 หนุ่มสาวชาวไตลื้ออยู่นาน ขณะที่ดังทำอะไรไม่ถูก ได้แต่นั่งก้มหน้ารับฟังคำ
 สั่งสอนตักเตือน เรื่องของเรื่องก็คือว่า ครูบาได้ยินได้ฟังมาว่า ตอนกับดังก่า
 ลังจะทิ้งเพื่อน และแยกตัวออกจากวัด ซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่สมควร หลังทราบ
 เรื่อง ตอน ซึ่งทั้งโกรธแต่ก็ไม่รู้ว่าจะแก้ต่างไปทำไมจึงได้แต่รับปากครูบาว่า
 จะดูแล “เด็กๆ ของท่าน”¹⁶

สำหรับสมาชิกไตเจริญซึ่งไม่ได้ตั้งใจสงสัยอะไรในตัวดังมากนัก ต่าง
 เห็นพ้องร่วมกันว่าพวกเขาน่าจะนำเงินจำนวนไม่น้อยที่สะสมได้จากการ
 ตระเวนทัวร์คอนเสิร์ตเกือบทั่วเขตสิบสองปันนา มาลงทุนทำงานเพลงชุดที่
 สาม ซึ่งในที่สุดจะกลายมาเป็นอัลบั้มสุดท้ายของพวกเขา ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็น

เพราะว่าในเวลานั้นมีอยู่หลายเพลงที่หลายคน (เช่น มหา ตั้ม และ ดัง) เขียนทิ้งไว้ก่อนหน้านั้นนานแล้ว และหนึ่งในนั้นแต่งทิ้งไว้ให้โดยพระสงฆ์ชาวอีสานซึ่งออกธุดงค์จากเมืองไทยไปถึงเชียงรุ่งและปักหลักอยู่ที่นั่นราวๆ ครึ่งปีจนสนิทสนมกับสมาชิกบางคนในวงไต่เจริญ ส่วนอีกเพลงหนึ่งที่น่าสนใจ เป็นเพลงภาษาจีนกลางที่แต่งโดยนักดนตรีท้องถิ่นชาวฮั่นในสิบสองปันนา และดัง Superstar ถูกวางตัวให้ร้องเพลงๆ นี้

กุมภาพันธ์ 2545 หลังจากที่ทำเดโมงานชุดใหม่เสร็จ ดัง เดินทางกลับคุนหมิงเพื่อที่จะกลับไป “เรียนต่อ” วิชาดนตรีให้จบ จากนั้น ดอน จึงช่วยสานต่อการผลิตงานชุดดังกล่าวด้วยการส่งเทปเดโมม้วนนั้นไปให้กลุ่มนักดนตรีชาวไทหลวงเพื่อทำดนตรีขึ้นใหม่ จากคุนหมิง เดโมเทปม้วนนั้น “เดินทาง” ผ่าน Ruili หรือเมืองม่าว เมืองชายแดนในเขตไตคัง ทางตะวันตกของยูนนาน ไปยัง น้ำคำ ซึ่งตั้งอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ อยู่ทางตอนเหนือของรัฐฉาน ประเทศพม่า¹⁷ และราวๆ สองสามเดือนหลังจากนั้น งานดนตรีที่เสร็จสมบูรณ์ซึ่งถูกบันทึกลงในม้วนเทปคาสเซตที่และแผ่นซีดี จึงถูกส่งต่อ จาก Ruili กลับมาถึง ดัง (ผ่านมือดอน) ที่คุนหมิง

ราวๆ เดือนพฤษภาคม 2545 เมื่อทุกอย่างพร้อมงานชิ้นสุดท้ายในห้องอัดจึงเริ่มขึ้น สมาชิกทั้งสามคนที่เหลือพร้อมกับนักร้องสาวหน้าใหม่อีกคนหนึ่ง เดินทางมาสมทบกับดัง (และ ด็อก เพื่อนรุ่นน้องซึ่งออกแผ่น O My Dear กับดัง) ซึ่งรออยู่ที่คุนหมิง หนุ่มสาวจากชนบทสิบสองปันนาใช้เวลาอย่างคุ่มคากับเวลา 1 วันในห้องอัดเสียงที่ติดต่อเข้าผ่านดอน จากนั้นจึงใช้เวลาอีกหลายวันถ่ายทำจากสถานที่ต่างๆ ในเมืองหลวงของมณฑลยูนนาน เพื่อที่จะนำบางส่วนไปตัดต่อทำมิวสิกวิดีโอของงานเพลงชุดนี้ ขณะที่ฟิล์มที่ถ่ายไว้อีกหลายส่วนจะถูกนำมาตัดต่อและกลายเป็นภาพยนตร์แห่งความทรงจำของพวกเขา

อัลบั้มชุดสุดท้ายของไต่เจริญซึ่งใช้เวลาในห้องอัดเพียงหนึ่งวันต้องรอเกือบ 1 ปีกว่าที่จะผลิตรายออกมาได้ และเช่นเดียวกันกับงานอื่นๆ เกือบ

ทั้งหมดก่อนหน้านี้ ดอน ซึ่งในที่สุดเข้ามาช่วยสานฝันให้ “การเดินทาง” ของโตเจริญไปถึงจุดหมาย ตกลงซื้อลิขสิทธิ์จัดจำหน่ายอัลบั้มชุดสุดท้ายดังกล่าวจากวงโตเจริญ ทั้งยังลงทุนให้ดำปรับปรุงงานผลิตถ่ายทำมิวสิกวิดีโอเสียใหม่ และนางานชุดดังกล่าวซึ่งมีชื่อว่า “ฮักกันปันหมื่นปี” ออกขายในช่วงต้นเดือนเมษา 2546 ควบคู่ไปกับงานเพลงภาษาลื้ออีกชุดหนึ่งที่มีชื่อว่า “สวัสดีปีใหม่โต”¹⁸ ในนาม **เสียงไต้ลื้อ** ที่เขาก่อตั้งขึ้นมาก่อนหน้านั้น

ตลอดระยะเวลา 2 สัปดาห์แห่งเทศกาลเฉลิมฉลองปีใหม่โตซึ่งถือเป็นช่วงเวลาทองของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในสิบสองปันนา งานทั้ง 2 ชุดซึ่งจัดจำหน่ายภายใต้ชื่อบริษัทเสียงไต้ลื้อเป็นครั้งแรก ขายดิบขายดีเหมือนเทน้ำเทท่า หากไม่นับฝรั่งและไทย ลูกคามีทั้งชาวไตและชาวฮั่น เกือบทุกร้านขายเทปเพลงในเชียงรุ่งที่ผมเดินผ่านต่างพากันเปิดเพลงจากอัลบั้มทั้งสอง รวากับว่าการช่วยโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับเสียงไต้ลื้อก็คงเหมือนกับเป็นการช่วยส่งเสริมอุตสาหกรรมวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของสิบสองปันนาไปในตัว สินค้าของเสียงไต้ลื้อถูกส่งกระจายขายออกไปอย่างรวดเร็วทั้งในเชียงรุ่งและตามหัวเมืองอื่นๆ ในสิบสองปันนา ไม่ว่าจะเป็น เมืองแซ่ เมืองฮาย เมืองหุน เมืองฮ่า เมืองนุน เมืองหล้า และ เมืองพง เมืองมาง

ในเชียงรุ่ง ไม่ว่าจะเป็นที่วัดหลวงฯ สวนรุกขชาติบ้านถิ่น ลานจัดงานข้างแม่น้ำของ (หรือแม่น้ำโขง) ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานแข่งขันเรือพาย (ข้ามน้ำของจากฝั่งตะวันออกมายังฝั่งตะวันตก) สินค้าทางวัฒนธรรมของชาวลื้อดังกล่าวถูกส่งต่อจัดจำหน่ายโดยพ่อค้าแม่ค้ารายเล็กรายน้อย ทั้งไต่ทั้งฮั่น ที่ต่างพากันรับสินค้าจากร้านสายส่งมาขายปลีกให้กับผู้คนที่เดินทางสัญจรไปมาระหว่างงานเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่ไต้ลื้อกันอย่างเป็นล่ำเป็นสัน สำหรับผมแล้วปรากฏการณ์เหล่านี้คือสิ่งที่ถือเป็นหมุดหมายสำคัญของ “โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงภาษาลื้อสมัยใหม่ และ “การเดินทาง” ของ **เสียงไต้ลื้อ** กับการสร้างหลักปักฐานให้กับอุตสาหกรรมวัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ ให้ฝังรากหยั่งลึกลงบนผืนแผ่นดินของคนเมืองลื้อยุคโลกาภิวัตน์

บทสรุป

นับจากกลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา แรงผลักดันทางเศรษฐกิจทั้งในระดับภูมิภาคและระดับโลกยุคหลังสงครามเย็นได้เริ่มรุกคืบทะลุทะลวงทะลุผ่านอาณาบริเวณที่ผมเรียกว่าลุ่มน้ำโขงตอนบนอย่างเข้มข้นรุนแรง ที่ปรากฏเห็นอย่างเป็นรูปธรรมก็คือ (1) การปรับเปลี่ยนเชิงนโยบายของรัฐชาติในภูมิภาคนี้ (คือระหว่าง จีน พม่า และ ลาว) ที่มีต่อการกำกับควบคุมการเดินทาง/เคลื่อนที่ของผู้คน ตลอดจน สินค้า ข้าวสาร และสิ่งของอื่นๆ และ (2) โครงการพัฒนาด้านต่างๆ ซึ่งถูก “ยก/นำเข้า” เข้ามาสู่ภูมิภาคนี้แบบทีละเล็กละน้อยอย่างต่อเนื่องโดยเฉพาะหลังจากที่ “สี่เหลี่ยมเศรษฐกิจ” ถือกำเนิดขึ้นมาในอาณาบริเวณนี้ นับจากปี 2535 เป็นต้นมา ผลพวงทางสังคมด้านหนึ่งที่เกิดขึ้นตามมากับกระบวนการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เหล่านั้นก็คือ “อุปัติการณ์” ของปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่รูปแบบต่างๆ ของชาวลื้อ ซึ่งอาศัยใช้ชีวิตอยู่ในแดนดินถิ่นนี้มาหลายศตวรรษ (ดังที่ได้กล่าวไว้ตั้งแต่ต้นในบทความนี้) ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ดังกล่าวมีทั้งที่เคยปฏิบัติสืบเนื่อง มีมา ในประวัติศาสตร์และที่ “พัฒนา” ขึ้นมาใหม่ ไม่ว่าจะเป็น การเดินทางจาริกแสวงบุญของสามัญชน ตลอดจนการออกธุดงค์เดินทางศึกษาหาสัจธรรม/ความรู้ของบรรดานักเรียนพระ/นักบวช (ดู วสันต์ 2550) การถูกบังคับย้ายถิ่นฐานจากบ้านเกิดเมืองนอนเดิม (ดู ไกรศรี 2521 แสง 2540 และ Grabowsky 1999 เป็นต้น) การอพยพพลัดถิ่นลี้ภัยสงคราม (ดู บุญช่วย 2547) การเดินทางแสวงโชคเสี่ยงภัยเพื่อหางานทำ ไม่ว่าจะเป็นไปเป็นสาวเสิร์ฟในเมืองใหญ่ หรือโสเภณีในเมืองไทย (ซึ่งเกิดขึ้นอย่างเป็นล่ำเป็นสันนับจากกลางทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา) การหวนคืนบ้านเกิดเมืองนอนเดิมของคนลื้อพลัดถิ่น การเดินทางข้ามชาติเยี่ยมญาติมิตร หรือร่วมงานบุญประเพณีต่างๆ ระหว่าง เชียงตุง เมืองยอง กับ สิบสองปันนา หรือระหว่าง เมืองสิงห์ทางตะวันตกเฉียงเหนือของลาว กับเมืองพง เมืองมาง ทางตะวันออกเฉียงใต้ของสิบสองปันนา (ดู Cohen 2000) รวมจนไปถึง การเดินทางท่องเที่ยว ข้ามชาติ/ข้าม

ทวีปของบรรดา ไทยลื้อ อเมริกัณลื้อ แคนาดาลื้อ ลื้อพลัดถิ่นในฝรั่งเศส
ออสเตรเลีย และลูกครึ่งลื้อ-ฮั่นจากไต้หวัน

ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ในรูปแบบต่างๆ เหล่านี้ อาจดู
แตกต่างไปจาก การเดินทาง/เคลื่อนที่ ที่ชาวลื้อเคยปฏิบัติมีมาในอดีตอยู่
บ้าง มากไปกว่านั้นการเดินทาง/เคลื่อนที่แบบใหม่ๆ ในบริบทของการ
พัฒนาระดับภูมิภาค ที่ดูเหมือนว่าจะมี “อิสระเสรี” ดังกล่าวเอาเข้าจริงก็
อุบัติขึ้นภายในขอบเขตอาณาบริเวณแห่งอำนาจที่ รัฐบาลสมัยใหม่
(พยายาม) เข้ามากับควบคุมบงการ กล่าวคือ ด้านหนึ่ง การเดินทาง/
เคลื่อนที่ ดังกล่าวเกิดขึ้นมาและจะดำเนินต่อไปได้ก็ภายใต้บริบทของการ
พัฒนา การค้า และการลงทุนในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขงซึ่งเริ่มต้นขับเคลื่อน
อย่างเอาจริงเอาจังโดยรัฐและทุนมาตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เท่านั้น ในอีก
ด้านหนึ่ง การเดินทาง/เคลื่อนที่ ดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็น ผู้คน สินค้า หรือ
ข่าวสาร ยังจำต้อง (หรือพยายามที่จะ) จับจ้องตรวจสอบตรวจสอบดูแลอย่าง
เอาเป็นเอาตายเช่นกันจาก “สายตา” จากกลไกการทำงานของรัฐ (วสันต์
2548: 191-196 และดู ชัยอนันต์ 2544)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ผมมองว่าในการส่งเสริมโครงการพัฒนา ความร่วม
มือทางการค้า การลงทุน ที่เกิดขึ้นในพื้นที่แห่งการพัฒนาที่เรียกกันว่า “เขต
อนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง” จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องสร้างกลไกทางอำนาจต่างๆ
เข้ามากับควบคุมตรวจสอบการ การเดินทาง/เคลื่อนที่ (ไม่ใช่ หรือไม่
ได้ “เปิดเสรี” ดังที่มักเข้าใจกันอย่างฉาบฉวย) โดยเฉพาะในอาณาบริเวณ
ชายแดนที่เป็นเขตรอยต่อระหว่างรัฐชาติที่ยังมีปัญหากายในอยู่มาก เช่นใน
เขตลุ่มน้ำโขงตอนบน (ดู Battersby 1999, Walker 1999) การเร่งรัด
โครงการก่อสร้างถนนหนทาง เช่น R3: Kunming – Bangkok และสะพาน
ข้ามแม่น้ำโขงที่บรรดาชนชั้นกลางในเมืองและนักลงทุนมักเข้าใจกันว่าเป็น
พรมแดนกันขวางระหว่างไทยกับลาว การสร้างทางรถไฟ หรือการพัฒนา
ทางด้านการบิน และการระเบิดเกาะแก่งสองฝั่งลำน้ำโขง แท้ที่จริงก็คือความ
พยายามของรัฐ (กำลัง) หาทางพัฒนากลไกการกำกับควบคุมการเดินทาง/

เคลื่อนที่ ของผู้คน ข้าราชการ สินค้าและสิ่งของอื่นๆ ที่ละเอียดอ่อนแบบยลมากขึ้น (จนเชื่อกันโดยสนิทใจ ว่านั่นคือ “การเปิดพรมแดน/เปิดเสรีทางการค้า”) ผ่านด่านศุลกากร ด่านตรวจคนเข้าเมือง หรือแม้แต่ด่านเก็บค่าผ่านทางด่วน ที่แต่ละรัฐชาติกำลังเร่ง หรือได้เร่งลงทุนสร้างและปรับปรุงกันอย่างขนานใหญ่ ผ่าน “ข้ออ้างชวนเชื่อ” ในเรื่องของความสะดวก รวดเร็ว ทันสมัย และความปลอดภัยของการคมนาคมขนส่งในเขตอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง

โดยนัยนี้ ปฏิบัติการของการเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองลื้อ ตามที่ ผมได้นำเสนอผ่านขบวนการเคลื่อนไหวของวัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ ผ่านเรื่องราวการก่อตัวขึ้นมาของ เสียงไตลื้อ ในสิบสองปันนาจึงอาจพิจารณาได้ว่าเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่ประชาชนผู้คนตัวเล็กตัวน้อยแสดงโต้ตอบต่อกระบวนการเชิงสถาบันต่างๆ ที่รัฐชาติ “ใช้” ดำเนินการขับเคลื่อน กำกับควบคุมบงการความเป็นไปในระดับชีวิตประจำวันของพวกเขา ปฏิบัติการทางสังคมดังกล่าวคือ “กลวิธี” (tactics) ที่พลเมืองลื้อได้แสดงโต้ตอบต่อปฏิบัติการทางอำนาจของรัฐ และการเคลื่อนตัวของทุนโลกาภิวัตน์

ภายใต้บริบททางอำนาจของการพัฒนาระดับชาติและระดับภูมิภาคซึ่ง ทั้งผลึกทั้งชุดบ้านเกิดเมืองนอนของคนเมืองลื้อเข้าสู่ตลาดการค้าของระบบเศรษฐกิจโลก ประชาชนพลเมืองลื้อตระหนักว่า หากปราศจากซึ่งความรู้เกี่ยวกับ “โลกสมัยใหม่” และทักษะใหม่ๆ อีกทั้งเครือข่ายความสัมพันธ์ทั้งที่มีมาแต่เดิมในประวัติศาสตร์และที่ (กำลัง) สร้างกันขึ้นมาใหม่ คงไม่ใช่เรื่องง่ายนักที่พวกเขาจะสามารถสืบสานประเพณีวัฒนธรรมภาษาลื้อของพวกเขาในยุคสมัยที่เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขันอย่างเข้มข้นรุนแรงเช่นปัจจุบัน

“โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงไตลื้อสมัยใหม่ ในสิบสองปันนาที่ ผมได้นำเสนอในบทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเดินทาง/เคลื่อนที่ข้ามพรมแดนรัฐชาติ ไม่ว่าจะปฏิบัติผ่าน การเคลื่อนย้าย/เคลื่อนที่

ของร่างกาย เช่น พ่อค้าแม่ค้า นักท่องเที่ยว หรือนักเรียนพระขำพรมแดน หรือการเดินทาง/เคลื่อนที่ของสิ่งของ ชาวสาร และสินค้าทางวัฒนธรรม ต่างๆ อาทิเช่น เครื่องรับโทรทัศน์ คลื่นวิทยุ AM เทปเพลง ซีดีเพลง วีซีดี เพลงคาราโอเกะและภาพยนตร์ กระบวนการทั้งหมดซึ่งอาจสรุปรวมเรียกได้ว่าเป็น **ปฏิบัติการของการเคลื่อนย้าย/ถ่ายโอนวัฒนธรรมข้ามพรมแดนรัฐชาติ** (transporting cultures across the national borders) ซึ่งอุบัติขึ้นในเขตลุ่มน้ำโขงตอนบนนี้ ทั้งเปิด/ปลุกสำนึกต่างๆ ที่ผู้คนมีต่อสถานที่ที่ต่อถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนที่มีมาแต่เดิมในอดีต และยังเปิดพื้นที่แบบใหม่ๆ ให้กับประชาชนคนเมืองลื้อในอันที่จะโต้ตอบต่อกระบวนการทางอำนาจต่างๆ ของรัฐ และอีกทั้งท้าทายและช่วงชิง “พื้นที่ทางสังคม” ต่างๆ คืบมาจากการกำกับควบคุมบงการของรัฐ

ขบวนการก่อตัวขึ้นมาของ เสี่ยงไต้ลื้อ ได้แสดงให้เห็นว่าภายใต้บริบทใหม่ของการพัฒนาไปสู่ความทันสมัยของชาติจีน และการพัฒนาระดับภูมิภาคในเขตลุ่มน้ำโขงนั้นยังมี “ที่ว่าง” มีโอกาสต่างๆ ที่เปิดทางให้กับประชาชนคนเมืองลื้อได้ฉกฉวยช่วงชิงเพื่อดำเนินการขับเคลื่อนวิถีชีวิต วัฒนธรรมของพวกเขา ทั้งเพื่อ ความอยู่รอด พัฒนา และทำให้ทันสมัยขึ้น หรือแม้กระทั่งอาจสามารถยกระดับชีวิตทางวัฒนธรรม อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ ในสังคมท้องถิ่นของพวกเขาขึ้นมาได้ “เสี่ยงไต้ลื้อ” ได้แสดงให้เห็นว่า ขบวนการเคลื่อนไหวในเรื่องต่างๆ เหล่านี้จะเกิดขึ้นและขับเคลื่อน “เดินทาง” ต่อไปได้ก็ด้วยอาศัย การเข้าร่วมพัวพันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่อุบัติขึ้นแล้ว ผ่านโครงการต่างๆ ที่ปฏิบัติการผ่านนโยบายของรัฐ และสิ่งปลูกสร้างอภิมหาโครงการต่างๆ ที่ขับเคลื่อนโดยทุนข้ามชาติ อย่างตระหนักรู้และสร้างสรรค์ ยกตัวอย่างเช่น ดอน นาวังใต้เจริญฉกฉวยช่วงชิงพื้นที่และโอกาสจากโครงการพัฒนาของรัฐและวาทกรรมการท่องเที่ยวในการผลิตและจัดจำหน่าย อัลบั้มงานเพลงไต้ลื้อสมัยใหม่ ใน **งานวัฒนธรรมและมหกรรมแสดงสินค้า 5 เชียง** และงานเทศกาลสงกรานต์ ปีใหม่ไต้ลื้อที่ดำเนินการจัดขึ้นมาทุกๆ ปี ราวกลางเดือนเมษายน กว่า 2

ทศวรรษเป็นอย่างน้อย

การมีส่วนร่วมอย่างจริงจังและสร้างสรรค์กับกระแสการเปลี่ยนแปลง
ด้านต่างๆ ที่อุบัติขึ้นของพลเมืองลื้อ ได้แสดงให้เห็นว่า ภายใต้บริบทใหม่
ของการพัฒนาทั้งในระดับชาติ (จีน) และระดับภูมิภาค (ลุ่มน้ำโขงตอนบน)
นอกจากกระบวนการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะสถาปนา “พื้นที่แห่งการพัฒนา”
ขึ้นมายังได้สร้าง “ที่ว่าง” ให้ประชาชนผู้คนตัวเล็กตัวน้อยได้เข้ามาจกฉวย
ช่วงชิง และ “ใช้” เพื่อที่จะขับเคลื่อนและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและตัวตนทาง
วัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อการรักษา สืบสาน หรือแม้แต่ “พัฒนา”
วัฒนธรรมความเป็นท้องถิ่นของพวกเขา (ในที่นี้คือ ภาษาลื้อ และประเพณี
พิธีกรรมทางพุทธศาสนา) ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติจีนสมัยใหม่ได้
อย่างสร้างสรรค์

จะโดยจงใจหรือไม่ก็ตาม ปฏิบัติการทางสังคมอันเป็นผลพวงมาจาก
“โครงการพัฒนา” วัฒนธรรมเพลงลื้อสมัยใหม่ของชนชาติส่วนน้อยชาวไต
หรือ “การเดินทาง” (ที่ยังไม่สิ้นสุด) ของเสียงไตลื้อ ได้กลายมาเป็นส่วน
สำคัญของขบวนการรื้อฟื้นและสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นในสังคมของคน
เมืองลื้อสิบสองปันนาไปเรียบร้อยแล้ว

เชิงอรรถ

¹ แก๊ซเพิ่มเติมจาก “อำนาจรัฐกับการเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองลี้ภัย: เสี่ยงได้ลี้ภัย - สิบสองปันนา” บทความเสนอในการประชุมทางวิชาการระดับชาติ สาขาสังคมวิทยา ครั้งที่ 3 เรื่อง “ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนาภูมิภาคนานาชาติ” วันที่ 15 - 16 ธันวาคม 2549 ณ โรงแรมมิราเคิล แกรนด์ คอนเวนชั่น กรุงเทพมหานคร จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา ร่วมกับ สำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ บทความชิ้นนี้ถือเป็น “ภาคสอง” ของบทความเรื่อง “อำนาจรัฐกับการเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองลี้ภัย” ซึ่งเสนอเป็นครั้งแรกในการประชุมวิชาการเพื่อเป็นเกียรติแก่ อาจารย์ ดร. ชัยนันทน์ วรรณะภูติ เนื่องในโอกาสเกษียณอายุ 60 ปี สังคมศาสตร์บูรพา: วิชาชีวิตของความรู้และปฏิบัติการทางสังคม 24-25 มกราคม 2547 ศูนย์วิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่อมาตีพิมพ์ใน วารสารสังคมศาสตร์ ปีที่ 17 ฉบับที่ 1, 2548.

² การวิจัยสังคมเชิงสืบสวนสอบสวน คือวิธีการศึกษาที่กลุ่มนักสังคมวิทยาภายใต้การนำของ Jack Douglas พัฒนาขึ้นมา ทั้งนี้โดยมีรากฐานเชิงญาณวิทยาจากสังคมวิทยาชีวิตประจำวัน (sociology of everyday life) การศึกษาวิจัยสังคมเชิงสืบสวนสอบสวน อาจเทียบได้กับการทำงานของสื่อมวลชนแนวสืบสวน (Investigative Journalism) ซึ่งมีต้นแบบจากการทำงาน “ข่าว” กรณี Watergate ที่โด่งดังของ The Washington Post นำทีมโดย Bob Woodward และ Carl Bernstein ในปี 1972 (ดู <http://www.washingtonpost.com>) ในทำนองเดียวกันกับการทำงานของนักข่าวแนวสืบสวน การวิจัยสังคมแนวสืบสวนสอบสวนเน้นให้ผู้ศึกษาพยายามเข้าถึง “วงใน” ของเรื่องราวต่างๆ ที่กำลังวิเคราะห์ศึกษา และสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับ “แหล่งข่าว” (กรณีของ Watergate ก็คือเจ้าหน้าที่ FBI ที่ Woodward และ Bernstein เรียกว่า Deep Throat - ฉายานี้มาจากชื่อของหนังสือที่โด่งดังเรื่องหนึ่งขณะนั้น) ผู้ซึ่งจะสามารถ “ให้ข่าว” และบอกกล่าวยืนยันเรื่องราว หรือ “ข้อมูล” ต่างๆ ในเชิงลึก ซึ่งอาจเป็นเรื่องลับที่ไม่สามารถเปิดเผยในที่แจ้ง หรือเรื่องสำคัญที่ถูกปกปิด ไม่เป็นที่รับรู้ในสาธารณะมาก่อน การศึกษาวิจัยของนักสังคมวิทยาชีวิตประจำวันแนวนี้นักดำเนินไปทำนองเดียวกันที่ต้องสร้างประสาน และรักษาความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ศึกษาและผู้ที่ถูกศึกษา ตลอดจน “ความลับ” ของแหล่งข่าวผู้ให้ข้อมูล

³ หลังเสร็จสิ้นการศึกษาภาคสนามทางมานุษยวิทยาแล้ว ผมยังคงทำงานภาคสนามช่วงสั้นๆ (eld trips) ทุกๆ ปีหลังจากนั้นด้วยการเดินทางกลับไปสืบสองปันนาอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง กระทั่งถึงปัจจุบัน เนื่องจากมีโครงการวิจัยหลังปริญญาเอกที่ต้องทำต่อ

⁴ ดูรายละเอียดเนื้อร้องของเพลงๆ นี้ได้ใน วัฒนธ 2548.

⁵ ผมเดินทางไปสืบสองปันนาครั้งแรกในเดือนกรกฎาคม 2545 หลังเข้าร่วมการประชุมวิชาการ ณ ศูนย์วิชาการนานาชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งทำให้ผมพบกับดอน ผู้ซึ่งต่อมาจะกลายเป็นหนึ่งใน “คนวงใน” หรือผู้ให้ข้อมูลและเรื่องราวเชิงลึกของผมในงานภาคสนาม ทว่าการเดินทางครั้งนั้นซึ่งใช้เวลาราวๆ 1 อาทิตย์ ก็เป็นไปเพื่อการทำงานสำรวจขั้นต้นเท่านั้น

⁶ รายละเอียดชีวประวัติของ มหาและครุบา ดูเพิ่มเติมใน วัฒนธ 2550.

⁷ สมาชิกแกนนำของ ปอยหลวงแสงสว่าง คือกลุ่มคนดนตรีซึ่งต่อมารวมตัวกันกลายเป็น เสียงไตลื้อ ที่ผมได้มีโอกาสเข้าไปร่วมงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันเป็นที่มาที่ไปของเรื่องราวที่จะนำเสนอในส่วนต่อๆ ไป

⁸ ซื่อเหมา หรือ เมืองลาหลวง ในบริบทใหม่คือเมืองใหญ่สมัยใหม่ทางเหนือที่ตั้งอยู่ใกล้กับสืบสองปันนามากที่สุด (ทั้งในทางกายภาพและทางสังคม) ดังนั้น สำหรับคนหนุ่มสาวเกือบทั้งหมดจากสืบสองปันนา หากต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่การงานและความรู้ ส่วนมากจึงมักจะเดินทางมาศึกษาต่อที่ซื่อเหมา (และในระดับที่สูงไปกว่านั้น ก็คือ เมืองหลวงของยูหนานคือ Kunming และสุดท้ายที่ปักกิ่ง เมืองหลวงของชาติจีนสมัยใหม่)

⁹ มีสมาชิกอีก 3 คน ที่ผมจะไม่นำมากล่าวถึงในที่นี้ แต่จะเน้นเรื่องราวของ ดัง แดงดำ และ ดัม ซึ่งเป็นสมาชิกแรกตั้งของ ปอยหลวงแสงสว่างที่ทำงานร่วมกันนานที่สุด กระทั่งพวกเขาเพื่อยุบวงดนตรีของพวกเขาไปเมื่อราวๆ ปลายปี 2546 นี้เอง สำหรับสมาชิกทั้ง 3 คนนั้น หลังจากร้านปอยหลวงแสงสว่าง ปิดกิจการลงไปแล้ว หันหลังให้กับแวดวงดนตรี หากทางเอาดีทางอื่นแทน คนหนึ่งอาศัยเครือข่ายที่มีอยู่ในเมืองไทยเดินทางมาหางานทำในกรุงเทพฯ อีกคนหนึ่งกลับบ้านเกิดไปทำนาค้าขาย ก่อนจะสอบบรรจุติดเป็นข้าราชการในรัฐบาลท้องถิ่น ส่วนอีกคน ดังเล่าให้ผมฟังว่าตัดสินใจเดินทางข้ามชาติไปค้าขายอยู่แถวๆ ตลาดท่าข้าเหล็ก รัฐฉาน ประเทศพม่า

¹⁰ อัลบั้มเทปชุดนี้ ครั้งแรกผลิตออกมาเพียง 500 ม้วนเท่านั้น

¹¹ ในอัลบั้มชุดนี้ 7 เพลงเป็นเพลงที่ดัดแปลงเป็นภาษาสืงจากเพลงไทย (5 เพลง โดย ดัง 2 เพลงโดย มหา และอดีตนักเรียนพระตำมพรหมแดน) ส่วนอีกเพลงหนึ่ง มหา แปลจากเพลงคำเมือง (คือ เพลง “หมูเฮา”) และอีกเพลงหนึ่งเขียนขึ้นใหม่ โดย ต้ม ซึ่งก็เอาอย่างจากเพลงไทย ส่วนเพลงแรกของอัลบั้มชุดนี้ ซึ่งเป็นชื่อเดียวกับอัลบั้ม ถือเป็นเพลงประวัติศาสตร์ ส่งมาให้ ดัง จากเมืองยองโดยกลุ่มนักดนตรีชาวลื้อ ภูวนาน ประเทศพม่า

¹² แปลถอดความจากเพลงต้นฉบับโดยผมเอง ในการแปลนี้ผมเปลี่ยนเพียงบางคำในภาคภาษาสืงให้กลายเป็นไทย โดยพยายามคงคำและความหมายเดิมไว้มากที่สุด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านที่ไม่มีพื้นภาษาสืงได้เข้าใจความหมายของเพลงประวัติศาสตร์เพลงนี้

¹³ ผมยังมีโอกาสได้ร่วมเป็นสักขีพยานอีกว่า เมื่อรัฐบาลท้องถิ่นสิบสองปันนาจัดงานมหกรรมเฉลิมฉลองครบรอบ 50 ปีแห่งการสถาปนาเขตปกครองตนเองชนชาติไตสิบสองปันนา ขึ้นในเดือนเมษายน 2546 “ปันนาของเขา” ยังถูกเลือกอย่างจงใจ (โดย ดอน) นำมาเรียบเรียงและบรรเลงขึ้นใหม่ (โดยพรสวรรค์ทางดนตรีอันยอดเยี่ยมของ ดัง) ด้วยเสียงไวโอลิน (แทนเสียงคนร้อง) ในงานแสดง แสง สี เสียง (คืนที่ 2) ซึ่งลงทุนจัดขึ้นอย่างยิ่งใหญ่ ณ สนามกีฬากลางเมืองเชียงรุ่ง ซึ่ง เสียงไตลื้อ ได้รับเกียรติเชื้อเชิญเข้าร่วมงานในฐานะ “ตัวแทน” แสดงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นของชนชาติไต! (ดูเพิ่มเติมใน วสันต์ 2550)

¹⁴ ขณะนั้นคือราวๆ เดือนมีนาคม 2544 มหา เดินทางจากท่าขี้เหล็ก ผ่านสิบสองปันนา ขึ้นไปยังคุนหมิง เพื่อผลิตงานอัลบั้มปกแดง ซึ่งร่วมทุนกับดอน งานชุดดังกล่าวผลิตขึ้นใหม่จากผลงานชุดเดิมที่ถูกพ้อคำอันในสิบสองปันนา โจกรรมไปทำแผ่นคาราโอเกะไปยั่วเสือป่า จนเกือบจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางชาติพันธุ์ระหว่างอันกับไต

¹⁵ เช่นเดียวกับเพลง “ปันนาของเขา” แปลถอดความจากเพลงต้นฉบับโดยผมเอง

¹⁶ ราวๆ 6 เดือนจากนั้น ดอน จึงชักชวนสมาชิกของไตรภูมิทั้งหมดมาร่วมก่อตั้งบริษัทเสียงไตลื้อ อย่างไรก็ตาม ต้ม ตัดสินใจที่จะไม่เข้าร่วมและขอทำหน้าที่แค่เพียงนักดนตรีรับจ้าง ก่อนที่จะอำลาวงการไปหลังงานเทศกาลปีใหม่ ปี 2546

¹⁷ ดัง กับ ดอน เคยร่วมงานกับนักดนตรีชาวไทหลวงกลุ่มนี้ มาก่อนหน้านี้แล้ว เมื่อครั้งที่ทำงานเพลงชุด “เกียงหอมปี่เอ๋ย” ที่ออกวางจำหน่ายช่วงปลายปี 2544 ที่ผ่านมา

¹⁸ อัลบั้มชุดนี้ผลิตขึ้นมาเพื่อที่จะมุงขาย “วัฒนธรรมลื้อ” ให้กับนักท่องเที่ยว (ทั้งจากต่างเมืองและต่างประเทศ) ในช่วงเทศกาลปีใหม่นี้ได้ลื้อโดยเฉพาะ

บรรณานุกรม

ไกรศรี นิมมานต์เหมินทร์ 2521 “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง”, ล้านนาคดีศึกษา, ประคอง นิมมานต์เหมินทร์ และ ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนกุล (บรรณาธิการ) เชียงใหม่: ศูนย์หนังสือเชียงใหม่.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช 2544 จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บ้านพระอาทิตย์.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ 2547 30 ขาดิในเชียงราย, พิมพ์ครั้งที่ 2: กรุงเทพฯ, ศยาม.

วสันต์ ปัญญาแก้ว 2543 “ชาติพันธุ์วิธีวิทยา” วารสารสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ปีที่ 12 ฉบับที่ 1.

2548 “อำนาจรัฐกับการเดินทาง/เคลื่อนที่ของพลเมืองลื้อ” วารสารสังคมศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่) ปีที่ 17 ฉบับที่ 1: 173-202.

2550 เสียงไต้ลื้อ-สิบสองปันนา: การเดินทาง/เคลื่อนที่ ความเป็นถิ่นฐาน และการเคลื่อนย้ายถ่ายโอนวัฒนธรรมข้ามพรมแดน (รัฐชาติ), เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (เอกสารรายงานการวิจัย).

สิงฆะ วรรณสัย 2518 พุทธตำนานพระเจ้าเลียบโลก, (ปริวรรตจากคัมภีร์ใบลาน), เอกสารอัดสำเนา.

แสง มาละแซม 2540 คนของย้ายแผ่นดิน, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Akin Rabibhadana 1975 “Clientship and Class Structure in the Early Bangkok Period”, in *Change and Persistence in Thai Society*, edited by G. William Skinner and A. Thomas Kirsch, Ithaca and London: Cornell University Press.

Battersby, Paul 1999 “Border Politics and the Broader Politics of Thailand’s International Relations in the 1990s: From Communism to

Capitalism”, *Pacific Affairs*, Vol. 71, No. 4. (Winter, 1998–1999): 473–488.

Cohen, Paul T. 2000 “Lue across Borders: Pilgrimage and the Muang Sing Reliquary in Northern Laos”, in Grants Evans, Christopher Hutton, & Kuah Khun Eng (eds) *Where China meets Southeast Asia*, Singapore: Institute of Southeast Asian Studies: 145–161.

2001 “Buddhism Unshackled: The Yuan ‘Holy Man’ Tradition and the Nation-State in the Tai World”, *Journal of Southeast Asian Studies*, Vol. 32, No. 2: 227–247.

2002 “The Lue Diaspora”, paper presented at *The 8th International Conference on Thai Studies*, Nakhon Phanom, Thailand, 9–12 January 2002.

Davis, Sara 1999 “Singers of Sipsongbanna: folklore and authenticity in contemporary China”, Ph.D. Dissertation, University of Pennsylvania.

2003 “Premodern Flows in Postmodern China: Globalization and the Sipsongpanna Tais”, *Modern China*, Vol. 29, No. 2 (April): 176–203.

Geertz, Clifford 1980 *Negara: The Theatre State in Nineteenth-Century Bali*, Princeton University Press.

Grabowsky, Volker 1999 “Forced Resettlement Campaigns in Northern Thailand and During the Early Bangkok Period, *Journal of the Siam Society*, Vol. 87, No. 1 & 2: 45–86.

Hsieh, Shih-Chung 1989 Ethnic–Political Adaptation and Ethnic Change of the Sipsong Panna Dai: An Ethnohistorical Analysis, Ph.D. Dissertation, University of Washington, Seattle.

1995 “On the Dynamics of Tai/Dai-Lue Ethnicity: An Ethnohistorical Analysis”, in *Cultural encounters on China’s ethnic frontiers*, edited by Steven Harrell, Seattle: University of Washington Press: 301–328.

2002 “Three Mini-communities, One Loosen Yunnanese-Paiyi Community, and One Non-integrated Ching-ching ‘Community’: Ethnicity and Social Relationship in a State Farm, Central Taiwan”, paper presented in *The 8th International Conference on Thai Studies*, Nakhon Phanom Province, Thailand, January 9–12, 2002.

Hyde, Sandra 2001 “Tourism Practices on the Periphery: Eroticizing Ethnicity and Pathologizing Sex on the Lancang”, in *China Urban: Ethnographies of Contemporary China*, edited by Nancy N. Cohen, Constance D. Clark, Suzanne Z. Gottschang, and Lyn Jeffery, Durham & London: Duke University Press.

Keyes, Charles F. 1992 “Who are the Lue Revisited? Ethnic Identity in Laos, Thailand, and China”, Working Paper, Centre for International Studies. Cambridge: MIT.

Lebar, Frank M. and Gerald C. Hickey, John K. Musgrave 1964 *Ethnic Groups of Mainland Southeast Asia*, New Heaven: Human Relations Area Files Press.

McCarthy, Susan 2000 “Ethno-Religious Mobilisation and Citizenship Discourse in People’s Republic of China”, *Asian Ethnicity*, Vol. 1, No. 2: 107–116.

Moerman, Michael 1965 “Ethnic Identification in a Complex Civilization: Who are the Lue?”, *American Anthropologist*, Vol. 67, No. 5 (Part 1): 1215–1230.

- Scott, James C. 1998 "Freedom and Freehold: Space, People and State Simplification", in *Asian Freedoms*, edited by David Kelly and Anthony Reid, Cambridge: Cambridge University Press: 37-64.
- 1998 *Seeing Like A State*, New Haven: Yale University Press.
- 1999 "The State and People Who Move Around: How the valleys make the hills in Southeast Asia", *IIAS Newsletter*, Vol. 19, (June): 3, 45.
- Tapp, Nicholas 1995 "Minority Nationality in China: Policy and Practice" in *Indigenous Peoples of Asia*, edited by R. H. Barnes, Andrew Gray, and Benedict Kingsbury, Michigan: Monograph of the Association for Asian Studies; no. 48: 195-220.
- Turton, Andrew 1980 "Thai institutions of Slavery" in *Asian and African Systems of Slavery*, edited by James L. Watson, Oxford: Blackwell: 251-292.
- 2000 "Introduction to Civility and Savagery, in *Civility and Savagery*, edited by Andrew Turton Richmond, Surrey: Curzon: 3-31.
- Vanderveest, Peter 1993 "Constructing Thailand: Regulation, Everyday Resistance, and Citizenship", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 35, No. 1: 133-158.
- Walker, Andrew 1999 *The Legend of the Golden Boat*, Richmond: Curzon.
- Wijeyewardene, Gehan 1990 "Thailand and the Tai: Versions of Ethnic Identity" in *Ethnic groups across national boundaries in mainland Southeast Asia*, edited by Gehan Wijeyewardene, Singapore, Institute of Southeast Asian Studies: 48-73.
- 1993 "Ethnicity and Nation: The Tai in Burma, Thailand and China (Sipsong Panna and Dehong)" paper presented at *The 5th International Conference on Thai Studies*, SOAS, London.
- Wyatt, David K. 2003 *Thailand: A Short History*, 2nd edition, New Haven and London: Yale University Press.